

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AİLELERİNDEN
ALGILADIKLARI DUYGUSAL İSTİSMAR
DÜZEYLERİNE GÖRE BENLİK SAYGILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Unal ÖNAL

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN**

İstanbul – 2021

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Unal ÖNAL

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeylerine Göre Benlik Saygıları

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 26.07.2021

Sayfa Sayısı : 103

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN

Dizin Terimleri : Aile, Benlik Saygısı, Duygusal İstismar

Türkçe Özet : Araştırmanın amacı lise öğrencilerinin demografik özellikleri açısından ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin benlik saygılarında aileden algılanan duygusal istismar düzeyi, cinsiyet ve algılanan beden imajına göre anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Unal ÖNAL

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AİLELERİNDEN
ALGILADIKLARI DUYGUSAL İSTİSMAR
DÜZEYLERİNE GÖRE BENLİK SAYGILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Unal ÖNAL

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN**

İstanbul – 2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Unal ÖNAL

.../.../...

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Unal ÖNAL'ın hazırladığı “Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeylerine Göre Benlik Saygıları” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan_____

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye DERİN

Üye_____

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN
(Danışman)

Üye_____

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Şükrü Gürbüz

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2021

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı lise öğrencilerinin bazı demografik özellikleri ve ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarının incelenmesidir. Araştırmaya İstanbul'daki farklı liselerde öğrenim gören 236 kadın ve 204 erkek olmak üzere toplam 440 öğrenci katılmıştır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Psikolojik İstismar Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 23.0 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde, t testi ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Gruplar arasında oluşan farkın kaynağını belirlemek üzere Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın sonucuna göre katılımcıların ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyine göre benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Cinsiyet ve algılanan beden imajı değişkenlerine göre katılımcıların benlik saygılarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Lise öğrencilerinin sınıf düzeyi, öğrenim gördükleri okul türü, ailelerinin gelir düzeyi, algıladıkları baba tutumu ve algıladıkları anne tutumuna göre benlik saygılarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Diğer taraftan lise öğrencilerinin benlik saygısı üzerinde demografik değişkenler ile aileden algılanan duygusal istismarın ortak etkilerinin anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aileden algılanan duygusal istismar, Benlik saygısı, Lise öğrencileri

SUMMARY

The main purpose of this research is to examine the self-esteem of high school students according to some demographic characteristics and the level of emotional abuse they perceive from their families. A total of 440 students, 236 women and 204 men, studying at different high schools in Istanbul participated in the research. The Psychological Abuse Scale, the Rosenberg Self-Esteem Scale and Personal Information Form which prepared by the researcher were used to collect data in the study. Statistical analysis of the data obtained from the research was carried out with the SPSS 23.0 package program. In the analysis of the data, t-test and two-way analysis of variance (ANOVA) were used. Scheffe Multiple Comparison Test was applied to determine the source of the difference between the groups. The margin of error in the study was determined as .05.

According to the results of the research, a significant difference was found in the self-esteem of the participants according to the level of emotional abuse they perceived from their families. A significant difference was found in the self-esteem of the participants according to gender and perceived body image variables. There was no significant difference in self-esteem of high school students according to their grade level, type of school they attend, income level of their families, perceived father attitude and perceived mother attitude. On the other hand, it was determined that the common effects of demographic variables and perceived emotional abuse from the family on the self-esteem of high school students were not significant.

Keywords: Perceived emotional abuse from the family, Self-esteem, High school students

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Amacı	5
1.1.1. Araştırmanın alt problemleri.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Araştırmanın Varsayımları	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Tanımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk İstismarı	9
2.2. Çocuk İstismarının Tarihçesi.....	10
2.3. Çocuk İstismar Türleri	10
2.3.1. Fiziksel istismar	11
2.3.2. Cinsel istismar.....	11
2.3.3. Duygusal istismar.....	12
2.3.4. İhmal.....	13
2.4. Çocuk İstismarını Açıklayan Modeller	13
2.4.1. Psikiyatrik model	13
2.4.2. Sosyolojik model.....	14
2.4.3. Sosyal psikolojik model	14
2.4.4. Sosyal öğrenme modeli	15
2.5. Ergenlik Dönemi	15
2.6. Duygusal İstismar	16
2.7. Duygusal İstismarın Nedenleri	17
2.8. Duygusal İstismarın Sonuçları.....	18

2.9. Duygusal İstismar Olarak Kabul Edilen Davranışlar	19
2.9.1. Reddetme	20
2.9.2. Yalnız bırakma	20
2.9.3. Korkutma	21
2.9.4. Kendi çıkarına kullanma	21
2.9.5. Vaktinden önce yetişkin rolü verme	21
2.9.6. Suça yöneltme	22
2.9.7. Aşağılama	22
2.9.8. Aşırı koruma	23
2.10. Duygusal İstismar İle İlgili Yapılan Araştırmalar	23
2.10.1. Duygusal istismar ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar	23
2.10.2. Duygusal istismar ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	25
2.11. Benlik	28
2.12. Benlik Gelişimi	28
2.13. Benlik Saygısı	29
2.14. Benlik Saygısının Gelişimi	30
2.15. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler	30
2.16. Düşük Benlik Saygısı	31
2.17. Yüksek Benlik Saygısı	32
2.18. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	33
2.18.1. Benlik saygısı ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar	33
2.18.2. Benlik saygısı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	39
3.2. Verilerin Analizi	39
3.3. Çalışma Grubu	39
3.4. Veri Toplama Araçları	41
3.4.1. Psikolojik İstismar Ölçeği (PİÖ)	41
3.4.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	42
3.4.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

4.1. Bulgular ve Yorumlar	43
---------------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA ve YORUM

5.1. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum.....	59
5.2. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum.....	60
5.3. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum.....	61
5.4. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum	62
5.5. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Benlik Saygılarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum	63
5.6. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Benlik Saygılarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum	64
5.7. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Beden İmajına Göre Benlik Saygılarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum	65
SONUÇ VE ÖNERİLER	67
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	83

KISALTMALAR

ÇİKORED	:	Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği
İLO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
KBF	:	Kişisel Bilgi Formu
PIÖ	:	Psikolojik İstismar Ölçeği
RBSÖ	:	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
SPSS	:	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
Vb	:	Ve Benzeri
Vd	:	Ve Diğerleri
WHO	:	Dünya Sağlık Örgütü

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri	40
Tablo 2. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyete göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri.....	43
Tablo 3. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyete göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	44
Tablo 4. Katılımcıların istismar düzeyine göre benlik saygılarına ilişkin Scheffe Testi Sonuçları	45
Tablo 5. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri	46
Tablo 6. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	47
Tablo 7. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve okul türüne göre öğrencilerin benlik saygılarının betimsel istatistikleri	48
Tablo 8. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve okul türüne göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	49
Tablo 9. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri	50
Tablo 10. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	51
Tablo 11. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri	52
Tablo 12. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumu göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	53
Tablo 13. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan anne tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri	54
Tablo 14. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan anne tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	55
Tablo 15. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan beden imajına göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri	56
Tablo 16. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan beden imajı göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları	57
Tablo 17. Katılımcıların algılanan beden imajına göre benlik saygılarına ilişkin Scheffe Testi Sonuçları	58

EKLER LİSTESİ

EK-A. Ebeveyn Bilgilendirme/ Gönüllü Onamı.....	83
EK-B. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	84
EK-C. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ).....	85
EK-D. Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ)	86
EK-E. Ölçek İzinleri.....	87
EK-F. Etik Kurul İzni.....	88

ÖNSÖZ

Öncelikle araştırmamın her aşamasında bana bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı veren ve yardımcı olan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN'e ve tez jürimde bulunarak değerli önerileri ile bana ve tezime önemli katkılar gerçekleştiren Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye DERİN ve Filiz Şükrü GÜRBÜZ'e teőekkürlerimi sunarım. Tüm lisansüstü eğitim sürecim boyunca desteklerini her an hissettiğim her zaman yanımda olan aileme teőekkür ederim.

GİRİŞ

Yeni nesiller toplumun geleceğinde büyük etkiye sahip olabilmektedirler. Fiziksel, zihinsel ve duygusal anlamda bireylerin sağlıklı olması, onlarla kurulan iletişim tarzı ile yakından ilişkili olabilmektedir. İnsanlığın yaşamında, doğumla başlayıp, yaşam sonuna kadar etkisini sürdüren ailedir. Aile; fizyolojik, duygusal, ekonomik ve toplumsal yönleri ile bireyleri değerlendirip yönlendirebilmektedir. Çocukların ailelerini seçebilme özgürlükleri olmadığı için çocuğun toplumdaki bireylerle iyi ilişkiler kurabilmesi anne ve babanın davranışlarına bağlı olabilmektedir. Ergenlik dönemindeki bireylerin aileleri ile kurdukları fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal ilişkiler bireylerin gelişimine etkileri olabilmektedir.

Ergenlik, bireyleri puberte ile bağlayan ve kimlik kazanılmasıyla sonlandıran çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Ergenlik ortalama 12-22 yaşları arasında olduğu kabul edilmektedir. Ergenlik döneminde birey gerek yaşlılarıyla gerekse de kendinden büyük erişkinlerle yeni ilişkiler ve yaşantılar kurma gayreti içerisinde olmaktadır (Güney, 1998, s.41-44). Ergenlik döneminde, fizyolojik ve cinsel alanlarda gelişim ve değişimler olmakta bu gelişim ve değişimlerle birlikte birey olgunlaşmaya başlamaktadır (Kardaş ve Orbak, 2002, s.90-96). Ergenlik döneminde bireyin bedensel değişimi ve gelişimi hızla devam etmektedir. Bir yandan da sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisi hissedilmektedir (Kınık, 2000, s.720-740; Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2012, s.10-17). Ergenlik döneminde bedenin gelişmesi ve değişmesi bireyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sesin kalınlaşması, bedenin kıllanması gibi değişimler bireyde yeni bir fiziksel görünüşü getirmektedir. Bireyin çevresinden aldığı eleştiri ve yorumlara olan hassasiyeti ve bunların getireceği sonuçlarla birey kırgınlıklar yaşayabilmektedir (Vandervelde, 1985, s.526-531).

Ergenliği zorlu kılan bedensel değişim ve gelişimlerden ziyade bireyin ailesiyle olan ilişkisinin niteliği ve niceliği, arkadaş grupları ve eğitim hayatındaki öğretmenlerinden aldığı geribildirimler ergenliği zorlu kılabilir. Birey ergenlik döneminde; aile, eğitim, arkadaş ilişkileri ve kimlik kazanımı gibi konularda zorluklar ve çatışmalar yaşayabilmektedir. Her dönemde olduğu gibi ergenlik döneminde de istismar bireylerde ciddi olumsuzluklara yol açmaktadır. İstismar, bireylerde korku ve suçluluk duygusunu ön plana çıkarabilmekte ve korkunun suçluluk duygusunun etkisiyle birey istismarı gizlemeyi tercih edebilmektedir.

İstismar, birey doğduğu andan itibaren içerisinde bulunduğu bütün ortamlarda (evde, sokakta, okulda, iş ortamında vb) farklı nedenlerle ortaya çıkabilen toplumsal bir sorundur. Bireyin gelişimini olumsuz düzeyde etkileyen her türlü davranış istismar olarak adlandırılmaktadır. İstismara bütün coğrafyalarda ve kültürlerde rastlanılmaktadır. Dünya sağlık örgütünün 1998 yılında yapmış olduğu açıklamaya göre 900 binden fazla çocuğun kötü muameleye maruz kaldığı ve 250 binden fazla çocuğun fiziksel istismara maruz kaldığı açıklanmıştır (Germain ve Sandoval, 2002, s.137-161). Son yıllarda çoğu dünya ülkesinde çocukların haklarına dair gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelere rağmen hala çocuklar aileleri ve toplumdaki bireyler tarafından yapılan çeşitli uygulamalar sebebiyle zarar görmektedirler. Çoğu ülkede hala çocuklar açlıktan ve bazı rahatsızlıklardan dolayı yaşamını yitirmekte ve çocuklar çeşitli olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bazı çocuklar aileleri ve toplumdaki bireyler tarafından uygulanan şiddet ve kötü muamelelerle fiziksel ve duygusal anlamda örselenmekte, yaşamını yitirmekte ya da cinsel istismara zorlanmaktadır (Akyüz, 2012, s.505).

Bütün istismar türleri bireyleri negatif yönde etkilemektedir. Duygusal istismar ve dinamikleri diğer istismar türleri gibi kuvvetli etkiye sahiptir. Fiziksel ve cinsel istismarın içerisinde genellikle duygusal istismar mevcuttur. Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismarın olmadığı durumlarda da gerçekleşebilir (Taner ve Gökler, 2004, s.82-86). Uluslararası Duygusal İstismar Toplantısının ortak tanımına göre “Duygusal istismar çocukların ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan ya da yapılması gerekli olan ancak yapılmayan toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır” (Polat, 2007, s. 230). Duygusal istismar yalnızca aileleri değil; toplumu, yasal sistemleri, eğitim sistemini, sosyal kuruluşları ve iş alanlarını etkileyen bir toplum sağlığı sorunudur. Duygusal istismara maruz kalmış çocuklarda ve gençlerde birden fazla duygusal, davranışsal ve sosyal sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum çocuk ve gençlerde içe atım ve dışa vurumda sorunlar, sosyal ilişkilerde bozulmalar ve özgüvende azalmalar şeklinde görülmektedir. Çocukların ve gençlerin duygusal istismara maruz kalması; sosyal ilişkilerde gerilik, intihar düşüncesi ve psikiyatrik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir (Taner ve Gökler, 2004, s.82-86).

Duygusal istismarın çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri geniş bir şekilde sıralandığında; parmak ısırma, alt ıslatma, öfke, saldırganlık, utanma, yalan söyleme ve yetersiz hissetme gibi antisosyal davranışlar; depresyon, kaygı, obsesyon gibi nevrotik tepkiler, hafızada bozulma, dikkat bozukluğu ve zeka geriliği şeklinde sıralanabilmektedir (Erkman, 1990, s.23-150). Duygusal istismarın yol açtığı diğer sonuçlar; istismara maruz kalanların hayatlarını biçimlendirmesine etki etmekte ve istismara maruz kalanlarda hayat boyu sürebilecek etki bırakabilmektedir. Duygusal istismara maruz kalan bireyler duygusal ve sosyal yetkinliğe yeteri kadar sahip olamamaktadır (WHO, 1999). Yapılan çalışmalarda duygusal istismarın çocuklarda depresif belirtilere neden olduğu (Paul ve Eckenrode, 2015), benlik saygısını azalttığı (Siyez,2003) bulgularına ulaşılmıştır. Başbakanlık Çocuk Esirgeme ve UNICEF tarafından yürütülen “Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet” adlı araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye’de 7-18 yaş aralığındaki her iki çocuktan biri duygusal istismara maruz kalmaktadır (Korkmazlar, Engin ve Büyükyazıcı, 2010). Duygusal istismar bireylerin hayatlarında karşılaşılabileceği önemli stres faktörlerindedir. Duygusal istismar bireylerin fiziksel gelişimi üzerine birçok olumsuzlukları mevcuttur (Iwaniec, 2006, s.164).

Ailelerin ya da bakım veren bireylerin çocuklarını duygusal istismara maruz bırakması gözlerden kaçabilmektedir. Nedeni çocuğunu disipline edebilmek için yapıldığı düşüncesindedir. İstismarın sıklığını öğrenebilmek için yapılan çalışma ve tanımlamaların çoğunluğu çocuğa bakım veren bireylerle yapılmasından dolayı zorluklar yaşanmaktadır. Çocuğa bakım veren bireylerin dışında ki bireyler tarafından çocuk istismara maruz kalabilmektedir (Moran, Bifulco, Ball, Jacobs ve Benaim, 2002, s.164-213). Duygusal istismar sadece çocuğun ailesi ve bakım veren bireylerle sınırlı olmayıp aynı zamanda içinde bulunduğu sosyal çevrede de olabileceğidir. Örneğin; okul içerisinde öğretmenleri tarafından çocuk duygusal istismara maruz kalabilmektedir (Theoklitou, Kabitsis ve Kabitsi, 2012, s.64-70). Maruz kaldıkları duygusal istismar sonucunda çocukların benliklerinde olumsuzluklar görülebilmektedir.

Benlik; bireyi gözetleyen, denetleyen, yargılayan ve davranışlarını yönlendiren güçtür (Öz, 2004, s.94). Araştırmacıların üzerinde en çok durduğu kavramlardan biri de benlik kavramıdır (Heatherton, 2011, s.363-390). Benlik kavramı bireyin

çevresinde yaşanan gelişmeler sonucunda meydana gelebilmektedir. Meydana gelen benlik kavramı çocuğun ergenlik döneminde önemli hale gelebilir.

Doğumla başlayıp hayat boyu gelişmeye ve değişmeye devam eden benlik saygısı, bireyin çevresiyle olan etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Benlik saygısında anne baba ve bakım verenlerle etkileşim önemliken zaman geçtikçe, yaş ilerledikçe içinde bulunulan ortamlarda ve bu ortamlardan alınan geri bildirimler benlik saygısının gelişiminde önemli hale gelmektedir (Chao, Vidacovich ve Green, 2017, s.329-342). Bireylerin ruh sağlığı, fiziksel sağlığı, sosyal ilişkileri, akademik başarıları ve meslek tercihleri gibi konularda benlik saygısı belirleyici olduğundan bireyin gelecekteki yaşantısına olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır (Adana, Arslantaş ve Şahbaz, 2017, s.9-22). Benlik saygısı bireyin kendini değerli bulup bulmadığıyla bağlantılıdır. Bundan dolayı birey kendini analiz ederken düşünceleri pozitif ise benlik saygısı yüksek tam tersi negatif ise benlik saygısı düşüktür (Tutar, Altınöz ve Çakıroğlu, 2009, s.490-496).

Benlik saygısı pozitif yönde gelişim gösterdiğinde bireyin sağlığı olumlu yönde etkilenmekte ve kötü alışkanlıkların önlenmesine katkı sağlamaktadır. Tam tersi benlik saygısı olumsuz gelişen birey sağlığına daha özensiz davranmaktadır (Atak, 2011, s.4-29; Yorulmaz, Aktürk, Dağdeviren ve Dalkiliç, 2002, s.54-449). Benlik saygısı yüksek olan bireylerin düşüncelerinde net olma, karşılaştığı olaylara olumlu bakabilme, başarılı olabilme arzusu, zorluklara karşı mücadele edebilme gibi özellikleri varken benlik saygısı düşük bireylerde kendine karşı güvensiz olma, olumsuz düşünme, toplumsal ortamlardan uzak durma gibi davranışları sergilemeye daha yatkın olabilmektedir (Aydoğan ve Deniz, 2012, s.97-106).

Gençlerin sağlıklı ergenlik dönemi geçirebilmesi için ruh sağlığı çok önemlidir. Duygusal istismar ruh sağlığına doğrudan zarar veren istismar türünden biridir. Maruz kaldığı duygusal istismar sonucunda ruh sağlığı olumsuz etkilenen ergenlik dönemindeki bireylerin benlik saygısı da olumsuz etkilendiği düşünülmektedir. Bundan yola çıkarak yapılacak olan araştırmanın bulguları literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Amacı

Çocuk anne karnına düştüğü andan itibaren bakıma ihtiyaç duyabilir. Dünyaya geldikten sonra da doğası gereği bakıma ihtiyacı sürmektedir. Çocuğun birincil ihtiyaçlarını ilk karşılayan ailesidir. Çocuk ergenlik dönemine girdiğinde bakımlarını, ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye geldiğinden aile bundan endişe duyabilmektedir. Bebeklik döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de ailenin rolü çok fazladır. Aile seçilebilen bir kurum olmadığından ergenlik döneminde birey ailesinden algıladığı olumsuz davranışlar karşısında kırılğan ya da öfkeli tavırlar sergileyebilmektedir. İlgisiz, baskıcı ya da aşırı koruyucu olan aile yapıları vardır. Bu yapılara sahip aileler bilinçli ya da bilinçsizce çocuklarını duygusal istismara maruz bırakabilmektedirler. Duygusal istismarın yaşamın her döneminde farklı etkileri olabilmektedir. Ailesinden algıladığı olumsuz tutumların çocuğun benlik saygısı üzerinde etkileri olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin demografik özellikleri açısından ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

1.1.1. Araştırmanın alt problemleri

A₁: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A₂: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A₃: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında okul türüne göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A₄: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A5: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında algılanan baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A6: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında algılanan anne tutumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

A7: Ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında algılanan beden imajına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, gelişim sürecinin en önemli evresidir. Ergenlik döneminde, ruh sağlığı sorunları artış gösteren ve duygusal iniş çıkışları yoğunlaşan bireylerin gelişimsel görevlerini yerine getirebilmesinde ailenin rolü çok fazladır. Ebeveynler, bu dönemde bireylerden saygı ve kurallara uyma gibi davranışlar sergilemelerini beklemekte ve bu durum ergenlik dönemindeki bireylerin bağımsızlaşma ve bireyselleşme çabaları ile çatışmaktadır (Yavuzer, 2005). Bireyin gelişim ve değişim sürecini zora ve karmaşıklığa sürükleyecek ve gelişimsel görevlerini engelleyecek faktörlerden biri de bireylerin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismardır (Steinberg, 2007). Duygusal istismar; ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal gelişimini destekleyen duygusal tepkiyi verme konusunda reddedici davranan, bireye vakit ayırmayan ve bireyle paylaşımda bulunmayan; ilgisiz, baskıcı ebeveyn tutumlarını kapsamaktadır (Polat, 2001). Çocuğa karşı yapılan istismara veri sağlamayı amaçlayan araştırmalar incelendiğinde; 7-18 yaş aralığındaki çocukların %43'ü fiziksel istismara, %23'ü ihmale, %3'ü cinsel istismara, %51'i duygusal istismara maruz kaldıkları saptanmıştır (UNICEF, 2008). Bu sebeple; duygusal istismarın neden ve sonuçları üzerine daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile ergenlerin ailelerinden algıladıkları duygusal istismarın özellikle lise öğrencilerinin benlik saygılarında farklılığa yol açıp açmayacağı konusunun önemi üzerine odaklanılarak, bu konuda yapılacak araştırmalara temel oluşturmak ve toplumun bilinçlenmesini sağlamak amaçlanmıştır. Yurt içi ve yurt dışı literatür tarandığında, bu araştırmada yer alan değişkenlerin ele alındığı ve lise öğrencilerinin ailelerinden algıladığı duygusal istismarın benlik saygısında farklılığa

neden olup olmadığını doğrudan araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile literatüre önemli katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları aşağıda verilmiştir.

1. Araştırma kapsamında toplanan veriler için sorulan soruların katılımcılar tarafından içtenlikle ve nesnel olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.
2. Araştırma örnekleminin, evreni gerekli sınırlar içerisinde temsil ettiği varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir:

1. Yapılan araştırma “Psikolojik İstismar Ölçeği”, “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” nun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Yapılan araştırma lise öğrencileriyle sınırlıdır.
3. Yapılan araştırma 440 katılımcı ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Benlik: Bireyin kendine ilişkin duyguların, tutumların ve algıların tamamıdır (Kariman, 2005, s.24-34).

Benlik Saygısı: Bireylerin kendilerine yönelik olumlu ya da olumsuz duygu ve düşüncelerin toplamıdır. Birey kendini olumlu tutum içinde değerlendiriyorsa yüksek benlik saygısına, kendini olumsuz tutum içinde değerlendiriyorsa düşük benlik saygısına sahiptir (Rosenberg, 1965). Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile belirlenmiştir. Ölçekten alınan puanlardaki artış katılımcıların benlik saygısının düştüğüne işaret etmektedir.

Çocuk İstismarı: Çocukların haklarını ihlal eden, ideal sağlığını, yaşamını ve gelişimini tehlikeye atan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1999, s.15).

Duygusal İstismar: Çocuğun bakımından sorumlu olan bireylerin, çocuğun gelişimine uygun olmayan ve destekleyici ortamda bulunmayarak çocuğun; fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişimine zarar veren eylemler olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1999, s.16-18). Katılımcıların duygusal istismar düzeyi Psikolojik İstismar

Ölçeği ile belirlenmiştir. Ölçekten alınan puanlardaki artış katılımcıların algılanan duygusal istismar düzeyinin arttığına işaret etmektedir.

Ergenlik: Buluğ dönemiyle başlayan ve bedende büyümenin sona ermesine kadar devam eden süreçtir (Kulaksızoğlu, 2000, s.69).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde, duygusal istismar ve benlik saygısı kavramları ile ilgili açıklamalara ve konuyla ilgili gerçekleştirilmiş yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı anne baba ya da bakım veren bireyler tarafından çocuğa hasar verici, engelleyici ve kısıtlayıcı eylemler bütünü olarak açıklanabilmektedir. Ebeveynlerin ya da bakım veren bireylerin sergiledikleri bu davranışlar neticesinde fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan çocuğun zarar görmesine neden olabilmektedir (Taner ve Gökler, 2004, s.82-86).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 1985 yılındaki çocuk istismarı tanımına göre; çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini negatif yönde etkileyen; ebeveyn ya da yetişkin bir birey tarafından yapılan davranışlar çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün bir diğer tanımına göre; amaç yerine sonuca odaklanılmıştır. Yetişkin bireylerin bilerek yahut bilmeyerek yapmış olduğu davranışta bireylerin niyetine bakılmaksızın eylemin çocuk üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir (Aksoy, Çetin, İnanıcı, Polat, Sözen ve Yavuz, 2005). Çocuğun yaşamının ilk yıllarında bütün çevresi ailesidir. Aile çocuğunu dış dünyaya karşı koruyan kalkan görevi görmesi gerekirken aileler çocuklarını istismar edebilmektedir. Ailenin çocuğunu istismar etmesi çocuğun uzun yıllar bunu gizlemesine neden olabilmektedir. Bu durumda çocuğun psikolojik sağlığına zarar verebilmektedir.

Çocuk, istismara maruz kaldığında; çaresiz ve savunmasız duygularıyla dünyanın güvensiz, tehlikeli ve riskli olduğu düşüncesine kapılmaktadır. İnsanlara güveni sarsılmakta, tehlikelere, risklere karşı çıkma ve üstesinde gelme eğilimi azalmaktadır. Kendi benliğine yönelik değersizlik hissi oluşabilmektedir. Travma Sonrası Stres Bozukluğunun belirtileri olan künt duygulanım, hissizlik ve depresyon gibi tepkiler çocukta görülebilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016, s.18-27).

2.2. Çocuk İstismarının Tarihçesi

Çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eski olduğu kabul edilebilir. Tarih boyunca çocuklar farklı türdeki istismarlara maruz kaldığı yapılan araştırmalarda görülmüştür.

Çocuk istismarı ile ilgili en önemli adım 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi ile atılmıştır. UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) çocuk istismarı ile ilgili önemli adımlar atmışlardır (Çakmaklı, 1999). Çocuk istismarı konusu ile ilgili en önemli gelişme 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliği sağlanarak kabul gören Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin 19. maddesine göre çocuğun bakımından sorumlu olan bireylerden gelecek her türlü kötü muameleye karşı çocuğun korunması devletin yükümlülüğündedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004, s.140-143).

Türkiye'de 1980'li yıllarda resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşları farklı şekillerde çocuk istismarı konusu ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır. Ankara'da 1986 yılında "Çocuk İstismarını Önleme Derneği" kurulmuş ve uzun yıllar istismara maruz kalmış çocukların başvurabilecekleri tek merkez olarak faaliyet göstermiştir. Doktor, psikolog, hukukçu, pedagoğ ve gönüllü bireyler tarafından 1991 yılında kurulan "Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği" (ÇİKORED) çalışmalarını Türkiye'nin de kabul ettiği "Çocuk Hakları Sözleşmesine" bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004, s.140-143). Geçmişten günümüze çocuk istismarı konusu ile ilgili alınan kararlar ve araştırmalar değerlendirilerek daha geniş kapsamlı araştırmalar ve kararlar verilebilir.

2.3. Çocuk İstismar Türleri

Çocuk istismarı dört temel başlıktan oluşmaktadır. Bunlar;

- Fiziksel İstismar
- Cinsel İstismar
- Duygusal İstismar
- İhmal

2.3.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, kaza olmaksızın çocuğa zarar ve acı veren eylemler bütünüdür (Finkelhor ve Korbin, 1988, s.3-23). Çocukların bedeninde kalıcı veya geçici izler bırakan ve diğer istismar türlerinden farkı kolayca ayırt edilebilen istismar türüdür (Polat, 2006, s.216). Fiziksel istismar, 18 yaş altındaki çocukların anne, baba veya bakım veren bireyler tarafından şiddete uğraması ve yaralanması durumudur. Fiziksel istismar doğrudan bedene verilen zararları kapsadığından dolayı istismara maruz kalan çocuklar aynaya bakmakta bile zorluk çekebilmektedirler. Fiziksel istismar sonucunda oluşan hasarlar; nesneyle vurma, itme, sarsma ve ısırma gibi durumlarda oluşmaktadır (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999, s.1214-1222).

Çocuğun maruz kaldığı birden fazla fiziksel istismar sonucunda çocukta yetersiz iç denetim oluşmasına ve çocuğun dış denetime ihtiyaç duymasına neden olmaktadır. Fiziksel istismara maruz kaldığı belirlenmiş çocuklarda; kontrol bozukluğu, öfke, umutsuzluk, kişilik bozukları, iletişimsel sıkıntılar ve suç işlemeye yönelik davranışlar gözlemlenmiştir (Ayan, 2007, s.206-214). Özetle; fiziksel istismar bedene verilen zararları kapsadığından dolayı çocuğun maruz kaldığı istismar özgüvenini zedeleyebilmektedir. Zedelenen özgüven çocuğun ikili ilişkilerine, eğitim hayatına zarar verebilmektedir. Çocukluğunda fiziksel istismara maruz kalan çocukların bir kısmı maruz kaldığı istismarı normalleştirebilmektedir. Normalleştirdiği istismarı yetişkinliğinde çocuğuna uygulayabilmektedir.

2.3.2. Cinsel istismar

Cinsel olgunluğa erişmemiş çocuk ya da gencin, yetişkin bir birey tarafından kendi cinsel istek ve ihtiyaçlarını tatmin etmek için zor kullanıp, tehdit edip kandırıp çocuğu ya da genci kendi isteği doğrultusunda kullanmaya çalışmasıdır (Şahin, 2008, s.462-469). Alkol ve uyuşturucu maddenin kullanıldığı, boşanmış ve şiddete başvuran ailelerde cinsel istismar olayı daha fazla rastlanmaktadır (Finkelhor ve Korbin 1988, s.3-23).

Küçük yaşlarda cinsel istismara maruz kalan çocukların bir kısmı kandırılmakta ve bu istismar yıllarca devam edebilmektedir. Ailesi tarafından cinsel istismara maruz kalan çocuklar bunu çok uzun yıllar saklayabilmektedir. Maruz kaldığı cinsel istismarı saklayan çocuklar ürkek ve içe kapanık bir yapıya sahip olabilmektedir. Cinsel istismara maruz kalmış çocukların yarısında Travma Sonrası Stres bozukluğu

görülmektedir. Kişilik bozukluğu yaşayan çocukların çoğunda cinsel istismar öyküsü pozitif olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde cinsel istismarda bulunan kişilerin de cinsel istismar öyküsü mevcuttur (Topbaş, 2004, s.70-80). Diğer bir ifade ile uygulanan, uygulayıcıya dönüşebilmektedir.

Çocukların maruz kaldığı negatif deneyimler, çocukları her yönüyle (kültürel, sosyal ve hukuki) etkilemekte ve derin izler bırakabilmektedir. Çocuklar, sürekli cinsel istismara maruz kaldığında zamanla bu eylemi normalleştirebilirler. Daha da kötüsü yetişkinlik döneminde bu normalleşmiş davranışı tekrarlama eğilimi artmaktadır (Sağır ve Gözler, 2013, s.67-102). Küçük yaşlarda cinsel istismara maruz kalan çocukların bir kısmı kandırılmakta ve bu istismar yıllarca devam edebilmektedir. Ailesi tarafından cinsel istismara maruz kalan çocuklar bunu çok uzun yıllar saklayabilmekte ve maruz kaldığı cinsel istismarı saklayan çocuklar ürkek ve içe kapanık bir yapıya sahip olabilmektedir.

2.3.3. Duygusal istismar

Günümüzde en sık karşılaşılan istismar türlerinden biri olan duygusal istismar; ebeveynler ya da çevredeki diğer yetişkin bireyler tarafından çocuğun veya gencin yetenekleri, becerileri üstünde istekleri ve beklentileri olması çocuk üzerinde saldırganca tutum sergilemeleri olarak açıklanabilmektedir (Polat, 2001, s.85-95). UNICEF'in tanımına göre duygusal istismar, çocuğun veya gencin niteliğinin, arzularının ve kapasitesinin devamlı kötülenmeye ve sosyal ilişkilerinden alıkonulmaya çalışılması, çocuğun kapasite üstü isteklere zorlanmasıdır (Turhan, Songün ve İnandı, 2006, s.153-157).

Anne baba ve bakım verenlerin; çocuğa bağırması, aşağılaması, reddetmesi, ürkütmesi, yıldırması, tehdit etmesi, önemsememesi ve baskı yapması gibi davranışlar çocuk üzerinde uygulanan duygusal istismar türlerindedir (Tıraşçı ve Gören, 2007, s.70-74; Topbaş, 2004, s.3-6). Ebeveynleri tarafından duygusal istismara maruz kalan çocukların eğitim hayatındaki başarısı düşebilmekte ve arkadaş ilişkileri daha kısıtlı ve güvensiz olabilmektedir. Ailelerin çocuklarına karşı anlık olarak söyledikleri çocuklarına ciddi zararlar verebilmektedir.

İstismarı uygulayan kişinin davranışlarına göre duygusal istismar ikiye ayrılır bunlar; aktif ve pasif duygusal istismar olarak adlandırılmaktadır. Aktif duygusal istismar; kızma, öfkeyle cevap verme, korkutma gibi davranışları içermektedir. Pasif

duygusal istismar ise sorumsuz davranma, çocuğun ihtiyaçlarına kayıtsız kalma gibi davranışları içermektedir. Duygusal istismarın bu iki boyutu da çocuk üzerinde negatif etki etmekte ve zarar vermektedir (Yalçın, 2007, 42-80). Ebeveynleri tarafından duygusal istismara maruz kalan çocukların zihinsel kapasiteleri normal düzeyde olmasına rağmen öğrenme güçlüğü ve dikkati sürdürmemesi gibi sorunlar görülebilmektedir. Dolayısıyla duygusal istismarın çocuğun kişilik gelişimine ve kişisel başarısına negatif yönde etki edebilmektedir (Paavilainen ve Tarkka, 2003, s.49-55). Duygusal istismar konusu aşağıda ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

2.3.4. İhmal

Çocuk istismarının bir diğer türü olan ihmal çocuğun; sağlık, barınma, beslenme ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ihmal olarak değerlendirilmektedir. Ebeveynler ve bakım veren bireyler tarafından çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi için gereken ihtiyaçlarının karşılanmaması ihmal kapsamında değerlendirilmektedir (Tezcan, 1995, s.20-22). İhmal edilen çocuklarda içe kapanma ve iletişimde problemler görülebilmektedir.

İstismar ve ihmali birbirinden ayıran en temel nokta, istismar gözlenebilen aktif bir eylemken, ihmal yerine getirilmeyen, harekete geçilmeyen pasif bir eylemsizliktir (Gökler, 2006 s.47-76; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006, s.153-157). Özetle; ebeveynleri tarafından ihtiyaçları giderilmeyen, ihmal edilen çocukların eğitim hayatında başarısızlıklar yaşanabilmektedir. Eğitim hayatından başarısızlıklar görülen çocuklarda içe kapanma görülebilmektedir.

2.4. Çocuk İstismarını Açıklayan Modeller

Çocuk istismarını açıklayan çeşitli kuramsal görüşler vardır. Bunlar; psikiyatrik model, sosyolojik model, sosyal psikolojik model ve sosyal öğrenme modelidir.

2.4.1. Psikiyatrik model

Çocuk istismarıyla ilgili yaklaşımların başında psikiyatrik model gelmektedir. Günümüzde yaygın olarak ele alınan bu model, çocuk istismarının sorumluları olarak anne, baba ve diğer yetişkin bireyler olduğu üzerine yoğunlaşmaktadır. Psikiyatrik model, istismardan sorumlu tutulan bu bireylerin bir takım patolojik ve zihinsel problemler yaşadıklarını öne sürmektedir (Zigler ve Hall, 1997, s.38-75).

Psikiyatrik modelde daha çok ebeveynlerin kişilik yapıları üzerinde durulmuş ve çocuk istismarıyla bağlantılı olduğu düşünülen; impuls kontrol zayıflığı, kompulsivite, narsistik eğilimler, kaygı ve depresyon gibi bazı kişilik yapıları belirtilmiştir. Çocuklarını istismar eden ebeveynler bireysel psikopatoloji kapsamında değerlendirildiğinde; genellikle yetersizlik duygusu, egolarında zayıflık, benmerkezci yapı ve bağlanma gibi durumlar görülebildiği ve bunların yanı sıra saldırganlık, başarısızlık ve düzensizlik gibi özelliklerinin de olduğu belirtilmiştir (Polat, 2007 s.47-48; Yenibaş ve Şirin, 2007, s.54).

2.4.2. Sosyolojik model

Çocuk istismarını açıklayan bir diğer model olan sosyolojik model, psikiyatrik modelin aksine sosyal statü, aile dinamikleri, kültürel çevre ve toplumsal değerler gibi faktörlerin istismara yol açabileceği vurgulanmıştır. İstismara yol açan bu faktörler aile içerisinde strese neden olabilmektedir (Polat, 2007, s.50; Zigler ve Hall, 1997, s.61). Çocuk sayısının fazla olması aileleri ekonomik olarak zorlayabilmektedir. Ekonomik bütçe oluşturabilmek için çaba gösteren aileler çocuklarını ihmal edebilmektedir. Bu ihmal istismara yol açabilmektedir.

Sosyolojik yaklaşımın psikiyatrik yaklaşımdan farkı, ebeveynlerin yaratılışından gelen bazı eksilikleri ve kusurları vurgulamaktan ziyade, ebeveynlerin ve ailelerin toplumla olan etkileşimlerine odaklanmasıdır (Scannapieco ve Connel Carrick, 2005, s.25; Zigler ve Hall, 1997, s.61). Özetle; sosyolojik model toplum üzerine odaklanırken, psikiyatrik modelde ise psikolojik sorunlara odaklanmaktadır.

2.4.3. Sosyal psikolojik model

Çevre ve birey arasındaki etkileşimi odak alan ve insan davranışlarını değerlendiren modeldir (Siyez, 2003, s.10-35). Sosyal psikolojik modele göre; istismar edilmiş çocukların kişilik özellikleri, davranışları ve fiziksel özellikleri önemli sayılmaktadır. Kötü davranışlara ve tepkilere maruz kalmış çocuklar, kalmamış çocuklara göre aile bireylerine karşı daha olumsuz tutum içinde olmaktadır (Kars, 1996, s.4-22). Özetle çocukların ailelerinden algıladıkları tutumlar çocukların olumsuz deneyimler kazanmasına sebebiyet verebilmektedir.

2.4.4. Sosyal öğrenme modeli

Sosyal öğrenme modeline göre, öğrenme davranıştan ibaret değil, gözlem ve pekiştirme yoluyla da gerçekleşebilir (Shekter, 2000, s.10-11). Sosyal öğrenme kuramının temel varsayımına göre; çocuk istismarı, toplumsal belirleyiciler ve bireysel etkileşimler sonucunda ortaya çıkan davranışlardır. Bireyler kendileriyle ya da başka bireylerle çatışma yaşadıklarında davranışlarının sorun yarattığını öğrenmiş olmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre, evlerinde şiddete tanık olan anne ve babalar erişkinliklerinde kendi çocuklarına karşı şiddeti normalleştirip şiddette başvurabilmektedirler (Kars, 1996, s.4-22).

Evin içerisindeki şiddete tanık olan çocuklar doğrudan kendileri şiddete maruz kalmasa da istismara uğramış çocuklarla aynı belirtiyi ve tepkiyi gösterebilmektedir (Ünal, 2005, s.85-92). Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren bütün dünyası ailesidir. Ailesinden öğrendiği olumlu ve olumsuz davranışlar çocuğun geleceğinde önemli düzeyde etki edebilmektedir.

2.5. Ergenlik Dönemi

Ergenlik, kelime manasıyla Latince’de “büyümek ve olgunlaşmak” anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmektedir. Bu sözcük, yapısı gereği bir durumdan ziyade bir süreci belirtmektedir (Newman ve Newman, 1986, s.2). Ergenlik dönemi; fiziksel, zihinsel değişim ve gelişimlerin yaşandığı önemli bir evredir. Fiziksel ve zihinsel değişimlere uyum sağlamaya çalışan gencin, kimlik gelişimini tamamlamak ve birey olmak gibi görevleri de mevcuttur (Tahiroğlu, Avcı ve Çekin, 2008, s.1-7). Ergenlik döneminde fiziksel ve zihinsel değişimler yaşayan gençler sosyal anlamda da değişimler yaşayabilmektedirler.

Ergenlik dönemiyle ilgili birçok çalışma olmasına rağmen yaş konusuyla ilgili birden fazla farklı görüş bulunmaktadır. UNESCO’ ya göre ergenlik dönemi, 15-25 yaşları arasını kapsamaktadır (Yavuzer, 2005, s.66-70). Dünya Sağlık Örgütü’ne göre ise ergenlik 10-19 yaş arası olarak kabul edilmektedir (WHO, 2009, s.60). Ergenliği zorlaştıran faktörler fiziksel gelişim ve cinselliğe yönelme gibi hususlardan ziyade gencin; aile bireyleri, arkadaş, öğretmen ve çevredeki diğer bireylerle kurduğu ilişki ve geri bildirimler ergenliğin zorlu geçmesine neden olabilmektedir. Stresli kabul edilen ergenlik dönemini problemlili hale getiren durum, gencin hayatındaki yeni oluşumlara karşı başa çıkma stratejisini henüz geliştirememiş olmasındandır.

Karşılaştığı zorlu durumlara karşı mücadele etme yetisi henüz olmayan ve bocalayan genç için en etkili yardım etme metodu; karşılaştığı zorluklarla başa çıkma stratejileri geliştirebilmesi için ona rehberlik edebilmek ve destek olabilmektir (Aydın, 2005, s.178).

Ergenlik dönemine gelen genç, ailesi ve çevresindeki bireylerden algıladığı olumsuz geribildirimlerle karamsar ruh haline bürünebilmektedir. Ailenin “sen böyle boş boş gezersen okulda başarılı olamayacaksın”, sosyal çevrenin “yüzün çok kötü olmuş, yüzün hep sivilcelenmiş” tarzı geribildirimleri ile genç duygusal anlamda istismara maruz kaldığı söylenebilir. Bundan dolayı ergenlik döneminin sağlıklı geçebilmesi için aileden ve çevredeki bireylerden alınan geribildirim önemli olduğu söylenebilir.

2.6. Duygusal İstismar

Duygusal istismar; çocuğun duygusuna ve davranışına yönelik yapılan uygunsuz ve tekrarlayıcı eylemler bütünüdür (O'Hagan, 2006, s.46). Bireylerin davranışları çocuğun fiziksel, duygusal, psikolojik gelişimini duraklatıyor ya da geriletiyorsa bunlar duygusal istismara yol açan davranışlardır (Gökler, 2002, s.47-76). Anne, baba ve yakınlar tarafından çocuğa veya ergene ihtiyaç duyduğu; ilgi, şefkat ve sevginin verilmemesi çocukta veya ergende; duygusal, sosyal, psikolojik anlamda zedelenmelere yol açabilmektedir (Polat, 2015, s.30-90).

Duygusal istismar; çocuğun eğitimini, sosyalliğini, kişiler arası ilişkilerini ve psikolojik gelişimini negatif yönde etkilemektedir. Ebeveynler çocuklarıyla zaman geçirdiklerinde bazen uygun olmayan, izole edici duygusal reaksiyonlar gösterebilmektedirler fakat duygusal istismar olarak kabul edilebilmesi için yukarıdaki davranışların tekrarlayıcı olması gerekmektedir. Çocuğun maruz kaldığı duygusal istismarın sonucunda; çocuğun duygusal anlamdaki gelişimi engellenmekte ve farklı duyguları hissetme, bunları dile getirme, düzenleyebilme ve kontrol edebilme yeteneğinin gelişim süreci yavaşlamaktadır (O'Hagan, 2006, s.46).

Duygusal istismar, istismar türlerinin içinde en sık görülen istismar türü olmasına rağmen tanımlanması ve anlaşılması en zor olan istismar türüdür. Uzmanların çoğunluğu duygusal istismarın diğer bütün istismar türlerinde mevcut olduğunu savunmaktadırlar (Hart ve Brassard, 1987, s.161). Duygusal istismar tekrarlayıcı söylemler barındırdığından çocuğun özgüvenine ve buna bağlı olarak

benlik saygısına zarar verebilir. Özgüven konusunda eksiklikler yaşayan çocuklar akranlarına kıyasla daha ürkek davranabilirler.

2.7. Duygusal İstismarın Nedenleri

Fiziksel istismar ile duygusal istismarın meydana gelme nedenleri genellikle aynıdır. Ebeveynler çocuğunu eğitebilmek, terbiye edebilmek ya da üzerinde otorite sahibi olabilmek için başvurdukları hafif şiddet zamanla süreklilik kazanıp normalleşebilmektedir. Zaman geçtikçe şiddete karşı duyarsızlaşan çocuk karşısında ebeveynler, şiddetin dozunu artırmakta ve tekrarlayıcı eylemlerini sürdürebilmektedir (Deveci ve Açıık, 2003, s.12-28). İstismarın anne ya da babadan kaynaklı olduğunu anlayabilmek için duygusal istismar ve fiziksel istismara maruz kalmış çocukların anne ve babasına özgü özellikleri incelenmelidir. Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu (1999, s.9) duygusal ve fiziksel istismara maruz kalan çocukların anne ve babasına özgü özellikler:

- Anne ve babanın yaşının küçük olması
- Anne ya da babanın geçmişte istismara maruz kalmış olması ya da kalana şahit olması
- Anne ya da baba da veya her ikisinde kişilik bozukluğunun mevcut olması
- Annenin psikolojik yönden tepkisiz olması
- Babanın şiddete eğilimi ve adli suç kaydı mevcut olması
- Evin düzensiz, kirli ya da tam tersi obsesif boyutta bir temizlik ve düzenlilik olması
- Anne ve babanın evliliği ciddi boyutta sıkıntılı olması
- Borçlar, uyuşturucu ve alkol çocuk istismarını artırabilmektedir. Yapılan araştırmalara göre işsiz olan ve ekonomik zorluk çeken ailelerde çocukların istismara uğrama riski yüksek olabilmektedir.
- Amerika'da anne ve babalara çocuk istismarı ile ilgili uygulanan araştırmaların sonucunda anne ya da babanın çocuğunu istismar etmesinde bazı özellikleri görülmüştür. Bunlar:

• Çocuğunu istismar edenle, etmeyen anne ve baba arasındaki en önemli fark istismar edenlerin çocuklarını görmezden gelmesi, cezalandırması ve mahrum bırakmasıdır (Browne, Cohen, Johnson ve Smailes, 1999, s.10-40).

• İstismarı yapan anne ve babalarda; yalnızlık, mutsuzluk, depresif ruh hali, çevre ile iletişim eksikliği bulunan, toplumdan kendini soyutlayan anne ve babalar öfkelerini ve streslerini çocuklarına şiddet uygulayarak atmaya çalıştıkları saptanmıştır (Kavaklı, Pek ve Bahçecik, 1995, s.183-193).

Hasta, engelli, düşük doğum ağırlığı, iče kapanık, şiddete eğilimli, eğitim başarısı düşük çocuklar anne ve babaları tarafından daha fazla istismara maruz kalabilmektedirler (Sandalcı, 1999, s.37). Anne ve babanın geçmiş deneyimleri çocuklarını duygusal istismara maruz bırakmaya sebep olabilmektedir. Sebep olunan bu duygusal istismar çocuğun geleceğine zarar verebilmekte ve çocuk duygusal istismarı normalleştirip ileri ki yaşamında kendi çocuklarına uygulayabilmektedir.

2.8. Duygusal İstismarın Sonuçları

Duygusal istismarın sonuçları, çocuğun yaşına ve gelişim sürecine göre farklılıklar göstermektedir. Duygusal istismar çocuklarda öğrenme güçlüğü, aşırı bağımlı olma, başarı seviyesinin düşmesi ve depresyona neden olduğu belirtilmiştir (Ünal, 2008, s.9-18). Yapılan çalışmalar ve incelemeler sonucunda gelen vakaların akademik araştırma soruları toplanarak duygusal istismarın çocuklar ve gençler üzerinde oluşturmuş olduğu etkiler; alt ıslatma, dışkı kaçırma, doğruyu söylememe, hırsızlık, duygusal anlamda istikrarsızlık, uyumsuzluk, güven problemi, intihar düşüncesi ve benlik saygısının düşüklüğü tespit edilmiştir (Hart, Stuart, Germain, Robert ve Brassard, 1987, s.10-11).

Çocuklarda duygusal istismar birden fazla uzun dönemli sonuçlara sebebiyet verebilmektedir (Briere, 1990, s.357). Duygusal istismarın çocuk üzerindeki uzun dönemli sonuçları depresif ruh hali ve yeme bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıklara yakalanma riskini artırmaktadır. İkili ilişkilerde baskın olma, vurdumduymazlık, erken gebelik ve evlilik sonlanması gibi durumlar görülmektedir. Duygusal istismarın sıklığı arttıkça çocuk üzerindeki sonuçları da ona göre artmaktadır. Duygusal istismarın sürekliliği çocukta kendine güveninin azalmasına neden olmaktadır (Hart, Binggeli ve Brassard, 1998, s.43; Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996, s.13; Royse, 2015, s.91).

Ebeveyn kabul ret kuramına göre; çocuk bağlandığı bireyler tarafından sevilmiyor ve beğenilmiyorsa kendini sevilmeyen bir birey olarak algılayabilmektedir. Bu durum çocuğun zamanla öz yeterliliğini ve kendisine olan saygısını yitirmesine neden olabilmektedir (Önder ve Gülay, 2007, s.20-28). Duygusal istismara uğrayan çocuğun ailesi, belirtiler sebebiyle çocuğu suçlayabilmektedir. Aileler, çocuklarının sağlığına kavuşması için sağlık kuruluşlarına ya da bir uzmana başvurmamaktadırlar (Delaplane ve Delaplane, 1996, s.438).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklar davranışsal problemler yaşayabilmektedirler. Bu davranışsal problemler yetişkinliklerinde de devam edebilmektedir. Yetişkinliklerinde devam eden davranışsal problemler; ailesine, arkadaş ortamına ve iş ortamına zarar verebilmekte ve bireyin kendi kabuğuna çekilmesine neden olabilmektedir. Duygusal istismarın bir diğer sonucu istismara maruz kalan bireyler kendi çocuklarını istismar edebilmekte ve bunu normalleştirebilmektedir. Çocuklarına karşı bireylerin; reddetme, tek başına bırakma, korkutma, kendi çıkarına kullanma, vaktinden önce yetişkin rolü verme, suça yöneltme, aşağılama ve aşırı koruma gibi davranışları istismar kapsamında değerlendirilmektedir.

2.9. Duygusal İstismar Olarak Kabul Edilen Davranışlar

Bakım veren bireyler tarafından yapılan; fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimde olumsuzluklara yol açabilecek davranışlar duygusal istismar olarak değerlendirilmektedir (Erkman, 1990, s.23). Bakım verenler tarafından çocuklarına yapılan bu davranışlar çocuğunun başarısız olmasına neden olabilmektedir. Başarısızlıkla birlikte gelen mutsuzluk ve içe kapanma birbiriyle bağlantılı ilerleyebilmektedir.

Bu davranışlar şu şekilde sıralanabilir:

- Reddetme
- Tek başına bırakmak
- Korkutmak
- Kendi çıkarına kullanmak
- Vaktinden önce yetişkin rolü verme
- Suça yöneltme

- Aşağılama
- Aşırı koruma

2.9.1. Reddetme

Reddetme, ebeveynlerin çocukla doğru bağlanma gerçekleştiremediği ve çocuğun istekleri ve ihtiyaçları karşısında reddedici davranmasıdır. Ebeveynler çocuğu istemediklerini çeşitli şekillerde ifade etmektedirler. Ebeveynler, çocuğun yaşamında fiziksel olarak varken duygusal anlamda yetersizdirler. Bir diğer tanıma göre reddetme; çocuğun birey olarak kabul edilmemesi, istenmemesi ve ortaya çıkan her türlü olumsuzluk çocuğun sorumlu tutulmasıdır (Dinleyici ve Dağlı, 2016, s.1-27).

Ebeveynlerin çocuğu reddetmesi açık veya üstü kapalı bir şekilde olabilmektedir. Açık reddetmenin belirtileri; azarlama, şiddet uygulama, fevri davranma, ilgisiz davranma ve tehdit etme gibi biçimlerde görülebilmektedir. Kapalı reddetmenin belirtileri; kusursuz davranışlar sergilemesini bekleme ve kapasite üstü isteklerde bulunma biçimlerinde görülmektedir (Gençtan, 1991, s.9-11). Özetle; ebeveynlerin çocuğun isteklerine karşı reddedici davranması çocukta olumsuzluklara neden olabilmektedir. İhtiyacı olan bir şey için ailesi tarafından reddedilen çocuk red edilen isteğinin arayışını başka yerlerde yapabilmektedir. Ebeveynleri tarafından sürekli reddedilen çocuklar bir süre sonra ailelerine isteklerini paylaşmayabilir ve kendi başlarına yapmaya çalışabilirler. Örneğin dışarıda arkadaşları ile birlikte top oynamak isteyen çocuk ebeveynleri tarafından reddedildiğinde gizlice evden kaçıp arkadaşları ile birlikte top oynamaya gidebilir.

2.9.2. Yalnız bırakma

Ebeveynlerin çocuğa baskı yapması, bireysel ve çevresel ilişkilerden alıkoyması, kişiliğini yok sayan yaklaşımlardandır. Ebeveynlerin bu yaklaşımı; çocuğu çekingen, başkalarından çabuk etkilenen, hassas ve kendine güveni olmayan bir çocuk haline dönüştürebilmektedir. Ebeveynlerin çocuğu disipline edebilmek için başvurduğu yöntemlerden biri çocuğu odaya kapatmaktır. Bu yöntemi bazı ebeveynler, kapıyı kilitleyerek ya da ışığı kapatarak daha ileri götürebilmektedirler. Ebeveynler bu yaptıkları yöntemle çocuğunu disipline ettiklerini düşünürken aslında ruh sağlığına zararlar verebilmektedirler (Köknel, 1987, s.79; Yavuzer, 2001, s.23). Ebeveynleri tarafından bu duruma maruz kalmış çocuklarda ileriki yaşamlarında olumsuzluklar

görebilmektedir. Örneğin, çocuk evlilik çağına geldiğinde ailesinden uzaklaşmamak için evlenmek istemeyebilir ya da ailesine yakın bir evde kalmak isteyebilir.

2.9.3. Korkutma

Ebeveynler ya da bakım veren bireyler tarafından fiziksel zarar vermekle, sözel saldırılarla çocuğun tehdit edilmesi, yıldırılması ve yalnızlaştırması gibi davranışları içermektedir (Siyez, 2003, s.10-35). Ölmekle tehdit etme, terk etme gibi davranışlar sergileyerek çocuğun korku dolu bir ortamda büyümesini sağlamak istenmektedir (Hart ve Brassard, 1991, s.61-70). Ebeveynlerin “korkutma” davranışının sonucunda aile içinde korku duygusu ön plana çıkmaktadır. Bunun sonucunda çocuk içinde bulunduğu ortamlarda ne zaman ne ile karşılaşacağı belirsiz, bulunduğu ortamı tehlikeli olarak algılayabilmektedir (Hamarman ve Bernet, 2000, s.928). Ebeveynlerin çocuk üzerinde sergiledikleri olumsuz fiziksel ve sözel davranışlar duygusal şiddet olarak kabul edilmektedir. Bu şiddet davranışları çocukta psikolojik sorunlara yol açabilmekte ve bu psikolojik sorunlar kalıcı olabilmektedir.

2.9.4. Kendi çıkarına kullanma

Ebeveynlerin kendi menfaatleri için çocuğu kullanmaya çalışması kendi çıkarına kullanma kavramında değerlendirilmektedir. Problemlili evliliklerde çocuk evliliğin teminatı olarak görülmektedir. Çocuklarına isteklerini yaptırabilmek için anlaşmalar ve pazarlıklar yapabilmektedirler (Uzun, 2002, s.43). Çocuk ebeveynlerinin görevlerini üstlenmeye zorlanmakta ve hizmetçi gibi kullanılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, kardeşlerine bakması için ebeveynler çocuğun okumasını engelleyebilmektedir. Bu tür eylemler kendi çıkarına kullanma kategorisinde değerlendirilmektedir (Göğayaz, 2001, s.20). Bu tür davranışlar sonucunda çocukta olumsuz benlik kavramı gelişebilmekte ve çocuk çevresindeki bireylerle olan ilişkilerinde daha olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir.

2.9.5. Vaktinden önce yetişkin rolü verme

Ebeveynlerin çocuktan gerçek dışı beklentiler içine girmesi, gerçekleştirilmesi pek mümkün olmayan şeyleri beklemesi, başarması için baskılaması ve yaşının gelişimine uygun olmayan sorumlulukların verilmesi durumudur (Göğayaz, 2001, s.20). Çocuğun kardeşine bakması ve maddi açıdan destek olması için ebeveynleri tarafından sağlıklı koşullarda çalışmaya zorlaması bu kategoride değerlendirilmektedir (Kars, 1996, s.4). Bazı ebeveynler çocuklarından kapasitelerinin

üstünde isteklerde bulunabilmektedirler. Örneğin, okulda çocuktan kapasitesinin üstünde başarı bekleyebilirler. Bu durum çocukta kaygıya ve olumsuz düşünce yapısına neden olabilmektedir.

2.9.6. Suça yöneltme

Ebeveynler tarafından çocuğun veya gencin suç sayılacak davranışlara yönlendirilip özendirilmesi ve tehlikeli davranışlar göstererek çocuğu olumsuz yönlendirmesidir. Bazı anne ve babaların çocuklarına karşı aşırı anlayışlı olması, çocuğun olumsuz davranışlarını göz ardı etmesi de çocukta olumsuz davranışların yerleşmesine neden olabilmektedir. Bazı ebeveynler çocuğun yaptığı davranışlara izin vermektedirler; “çocuktur yaramazlık yapabilir” gibi şeyler söyleyerek çocuğun çevresine karşı saldırganlık tutumunu desteklemiş olmaktadır (Savi, 1999, s.60-61).

Çocuklarını zorlayan ailelerin çocuklarında; alkol, madde kullanımı, kendine ve başkalarına karşı sert bir tutum gösterebilmektedir. Bunlar suça örnek davranış olarak gösterilebilmektedir (Göğayaz, 2001, s.20). Yapılan bu davranışlar sonucunda çocuğun ileriki yaşamında işlevselliğini, yani yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocuk yetişkinlik döneminde geri dönüşü olmayan bir suça karışabilmekte ve suç işlemeyi de içeren antisosyal ve yıkıcı davranışlar sergileyebilmektedir.

2.9.7. Aşağılama

Ebeveynleri tarafından çocuğa değer verilmemesi, kötü sıfatlarla seslenilmesi, başarıların küçümsenmesi, utandırılması ve küçük düşürülmeye çalışılması gibi davranışların sürekli uygulanmaya devam edilmesidir (Cüceloğlu, 1993, s.40). Aileler ve eğitimciler çocukları doğru yetiştirebilmek, hayatın gerçeklerini öğretebilmek ve disipline edebilmek için bilinçsizce çocuğa karşı yapılan duygusal istismardır. Çocuğa karşı bağırma, çirkin sözler söyleme ve alay etme gibi baskıcı yöntemler bu kategori içerisinde değerlendirilmektedir. Ebeveynlerin sergiledikleri bu disipline yöntemi çocuğun kendine karşı güvenini azaltmaktadır. Çocuk kötü söylemlere maruz kala kala kendini değersiz ve yetersiz bir birey görme eğilimine girmektedir (Yavuzer, 1998, s.51). “Neden yaşlıların gibi olamıyorsun”, “Senin yaşındaki çocuklar çok başarılıken sen çok başarısızsın” benzeri ebeveyn ifadeleri çocuğun ruh halinde çökkünlük ve kendini yetersiz görme durumu yaratabilmektedir.

2.9.8. Aşırı koruma

Anne ve babanın çocuğuna gerektiğinden fazla ilgi ve ihtiyaç duyduğu bakımdan fazlasını gösterme durumu aşırı koruma kapsamındadır. Anne ve babanın bu tutumundan kaynaklı çocuk güvensiz, sürekli onay ihtiyacı duyan birey haline dönüşebilmektedir (Yavuzer, 2005, s.67-70). Anne, baba ve yakınların aşırı koruyucu davranışı çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini engellediğinden istismar olarak kabul edilmektedir. Yapılan bu davranışlar çocuğun ileri ki yaşamını da önemli derecede etkilemektedir (Kars, 1996, s.4-22). Çocuk ileri ki hayatında karar verme aşamasında, problemi tek başına çözmekte zorluklar yaşayabilmekte ve çocukta davranış bozuklukları (pasif olmak ve şikâyet etmek) görülebilmektedir.

2.10. Duygusal İstismar İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Duygusal istismarın farklı araştırmalarda farklı değişkenlerle incelendiği görülür. Bu bölümde duygusal istismar ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilmiş araştırmalardan örnekler sunulacaktır.

2.10.1. Duygusal istismar ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmaları

Yalçın’ın (2007, s.42-98) yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin ailelerinden algıladığı duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu yaşları 15-17 arası değişen 198 öğrenci oluşturmuştur. Ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın düzeyi arttığında; kişisel, sosyal ve genel uyumlarının azaldığı bulunmuştur. Anne ve babanın yaşı, eğitim seviyesi, iş durumu, araştırma grubundaki bireylerin kardeş sayısı, cinsiyeti ve yaşı gibi değişkenlerle ergenlerin aile üyelerinden algıladıkları duygusal istismar arasında ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan ekonomik gelirlerinin yüksek olduğunu kabul eden ergenlerin, algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile annesi liseden mezun olan ve çalışan ergenlerin annelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aydın ve İşmen’in (1996, s.127-134) yapmış olduğu araştırmada, lise dönemindeki ergenlerin kendini kabul düzeylerine duygusal istismarın etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 392 lise dönemindeki ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre lise dönemindeki ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın seviyesi azaldıkça kendini kabul düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Kardeşi olmayan tek çocuk olarak büyüyen öğrencilerin algıladığı

duygusal istismarın iki ya da daha fazla kardeşi olup onlarla büyüyen öğrencilerin algıladığı duygusal istismardan daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Annesi çalışan lise öğrencilerinin algıladığı ile annesi çalışmayan lise öğrencilerinin algıladığı duygusal istismar düzeyi aynı olmadığı belirlenmiştir. Annesi çalışmayan lise öğrencilerinin algıladığı duygusal istismar düzeyi daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yaşar (2009, s.27-47) tarafından yapılan araştırmada, sporcu öğrencilerin beden eğitimi öğretmenlerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 104 kız, 131 erkek olmak üzere toplamda 235 öğrenci oluşturmaktadır. Sporcu öğrencilerin %56,6'sı beden eğitim öğretmenleri tarafından duygusal istismara maruz kaldığı görülmüştür. Erkek sporcuların, kız sporculara kıyasla beden eğitimi öğretmenleri tarafından daha çok duygusal istismara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok “ders düzenini bozucu davranışlarda bulunma” sebebiyle sporcu öğrencileri duygusal istismar maruz bıraktığı görülmüştür. Beden eğitimi öğretmenlerinin, sporcularını maruz bıraktıkları duygusal istismar açısından cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre aralarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaş değişkenlerine göre ise istatistiksel anlamda anlamlı farkın olmadığı tespit edilmiştir.

Öztep'in (2010, s.74-91) araştırmasında, duygusal istismara maruz kalmış öğrenciler ile duygusal istismara maruz kalmamış lise öğrencilerinin kaygı düzeyleri ve denetim odakları karşılaştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu yaşları 15 ile 18 arası değişen lise çağındaki ergenler oluşturmaktadır. Duygusal istismara maruz kalmış ergenlik çağındaki bireylerin dış denetim odağına daha yakın oldukları ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Algılanan duygusal istismar cinsiyete göre değişiklik göstermediği bulunmuştur. Fakat ergenlik çağındaki bireylerin algıladıkları istismar; anne ve babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve aile tutumlarına göre değiştiği bulunmuştur. Yapılan çalışmanın hipotezine göre duygusal istismara maruz kalmış ergenlik çağındaki bireyler dış denetim odağına duygusal istismara maruz kalmamış bireyler ise iç denetim odağına yakın olduğu görülmüştür.

Cansız (2019, s.38-39) tarafından ergenlerden algılanan duygusal istismarın riskli davranışlar ve kendine zarar verme ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Kahramanmaraş'ta farklı liselerde okuyan 725 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Ergenlerin algıladıkları duygusal istismar; cinsiyet, okul türü, sınıf

düzeıı ve aile gelir durumuna göre anlamlı farklılıkları olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin kendine zarar verme davranışında; cinsiyet, okul türü ve aile gelir düzeyine göre anlamlı değişim gösterdiği fakat sınıf türüne göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Ergenlerin riskli davranışları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir. İntihar eğilimi, sigara kullanımı ve beslenme alışkanlığının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı farklılaştığı görülmüştür. Ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile kendine zarar verme, riskli davranışlar arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır.

Ödemiş'in (2020, s.38-39) yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar ile risk alma davranışı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Erzurum Oltu ilçesinde okuyan 707 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada; aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ile antisosyal davranış arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bu bulgunun sonucunda duygusal istismar düzeyi arttıkça ergenlerde antisosyal davranış gösterme eğilimi de artmakta olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre yaş arttıkça antisosyal davranış gösterme, okulu terk etme, sigara kullanma ve alkol kullanma riskinin arttığı bulunmuştur. Araştırmada yaş ve cinsiyet bağımsız değişkenleri açısından incelendiğinde; erkeklerin kızlardan daha fazla antisosyal davranış, alkol kullanımı, sigara kullanımı ve okul terki alışkanlığı gösterdiği; kızların da erkeklerden daha fazla beslenme alışkanlığı riski taşıdığı saptanmıştır.

2.10.2. Duygusal istismar ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Yvonne, V. M., Straus, J. R., Gelles, W. J. ve Harrop (1991, s.132-133) duygusal istismar kapsamında değerlendirilen sözel/simgesel saldırıların çocukların psikososyal gelişimlerine olan etkileri araştırılmıştır. Araştırma, 3346 aileyi kapsayan örneklem grubu ile oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, 18 yaş altı evde yaşayan çocukların %63'ü bir yıl içerisinde aşağılama ve küfür şeklindeki sözel saldırılarla bir ya da birden çok defa karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu çocukların suçluluk duyguları, saldırganlığa yatkınlıkları, suçluluk duyguları ve bireylerarası ilişkilerinde bozulmaların olduğu saptanmıştır. Psikososyal açıdan, sözel saldırının fiziksel istismara kıyasla daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kızlara kıyasla sözel saldırıya daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır.

Graham ve Levendosky'in (1997, s.3-6) 46 okul öncesi çocuk ve aileleriyle yapmış oldukları araştırmada, aile içerisinde şiddet türlerine maruz kalmış 21 çocukla aile içerisinde şiddet türlerine maruz kalmamış 25 çocuk karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmanın sonucunda duygusal istismar ve fiziksel istismara maruz kalmış çocukların yaşlılarına kıyasla daha sıklıkta davranışlarında problemlerin olduğu saptanmıştır. Aile içerisinde şiddete maruz kalmış kadınların çocuklarında yaşlılarına kıyasla sosyal iletişimde zayıflıklar, olumsuz etkiler ve agresif bir yapının olduğu görülmüştür. Yapılan şiddete tanıklık edenlerde ise kararsızlık ve çelişkili duyguların olduğu saptanmıştır.

Mcgee, Wolfe ve Wilson'un (1997, s.131-149) araştırmasında, ergenlik dönemindeki bireylerin istismar deneyimleri hakkındaki algıları araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu yaşları 11-17 arası değişen toplamda 160 ergenlik dönemindeki birey oluşturmaktadır. Değişkenler (cinsiyet, yaş, ekonomik düzey, IQ ve stresli yaşam faktörleri) kontrol edildiğinde ergenlik döneminde bireylerin istismar derecelendirmesi belirgin düzeyde kişisel uyumu yordadığı saptanmıştır. Duygusal istismar en çok yordayan istismar türü olduğu tespit edilmiştir. Diğer istismar türlerini de yordama olanağını yükselttiği tespit edilmiştir.

Mraovichll ve Wilson'un (1999, s.899-903) yapmış olduğu araştırmada, Ohio Çocuk Departmanı tarafından 1990-1996 yıllarında çocuk istismarına maruz kaldıkları ispatlanan 876 ergenlik dönemindeki bireyler örneklemini oluşturmuştur. İstismara maruz kalan ergenlik dönemindeki bireylerin %4'ü duygusal istismara, %13'ü cinsel istismara, %20'si fiziksel istismara ve %63'ü ihmale maruz kaldığı saptanmıştır. Çocuğun yaşı arttıkça ihmalin sıklığı azalmakta, cinsel istismarın oranı artmakta olduğunu tespit etmişlerdir. Duygusal istismar ve fiziksel istismarın yaş ile arasında herhangi bir bağlantının olmadığı ve ırksal farklılığında dört istismar türünde de belirleyici rolünün olmadığı saptanmıştır. Kızların erkeklere kıyasla daha sık cinsel anlamda istismara maruz kaldığı saptanmıştır.

Glaser'in (2002, s.697-714) yapmış olduğu araştırmada, Çocuk Koruma Kütüğü'ne duygusal istismar kategorisi altında kayıtlı olan 56 aileden 94 çocuğun karşılaştığı zorluklar incelenmiştir. Çalışmada, duygusal istismara maruz kalmış çocukların 56'sı (%63) mutsuz, korkmuş, sıkıntılı ve endişeli olduğunu saptanmıştır. Katılımcıların 31'i (%35) fiziksel olarak ihmal edildiği tespit edilmiştir. Çalışmada, çocuk istismarının ve ihmalinin diğer istismar türlerinin yol açtığı zararın temelinde

duygusal istismar ve ihmal olduğunu saptanmıştır. Duygusal istismar ve ihmal diğer istismar türlerinden bağımsız olarak da meydana geldiği tespit edilmiştir.

Haskett, Stelter, Proffit ve Nice (2012, s.296-307) tarafından ebeveynlerin duygusal anlamda tepki vermesi ve çocukların öz düzenlemesinin istismara maruz kalan çocukların okuldaki davranışlarını yordama gücü araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu fiziksel istismara maruz kalmış yaşları 4 ile 7 arası değişen çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin olumlu ya da olumsuz duygusal anlamda tepki göstermesi, okul ortamındaki çocukların öz düzenleme ve işlevselliğin çeşitli yönleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır. Okula uyum ile öz düzenleme arasında kuvvetli ilişkinin olduğu saptanmıştır. Duygusal anlamda ebeveynlerin tepki vermesi ile çocuğun davranışları arasındaki ilişkinin, çocuğun öz düzenlemesine aracı rolü düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Kircaburun, Griffiths ve Billieux (2019, s.1-12) tarafından ergenlik dönemindeki bireylerin çocukluk dönemlerinde duygusal anlamda istismara maruz kalması ve sorunsal sosyal medyanın kullanımında beden imajı memnuniyetinin aracılığının rolü incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal istismara maruz kalma değişkeniyle sorunsal sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkinin olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan kız öğrencilerinin çocukluk döneminde duygusal istismara maruz kalması, beden imajı memnuniyetsizliği ve sorunsal sosyal medya kullanımı arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Yurt içinde ve yurt dışında duygusal istismar ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; sözel/simgesel saldırı, şiddet türleri, istismar deneyimleri, karşılaşılan zorluklar, okul davranışları ve sorunsal sosyal medya kullanımı gibi değişkenler duygusal istismar ile ilişkilendirilerek incelendiği yapılan araştırmalarda görülmektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde yurt içinde ve yurt dışında çoğunlukla araştırma grubunu genç yetişkinlik dönemindeki bireyler ve çocuklar oluşturmaktadır. Duygusal istismar ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırma sonuçlarında, aile içerisinde yaşanan duygusal istismara önemli düzeyde değinildiği görülmektedir.

2.11. Benlik

Bireyin kendini algılaması ve başkalarının onu algılama biçimine bağlı olan tüm algılamaları kapsayan geniş bir kavramdır (Shavelson, Hubner ve Stanton, 1976, s.407-441). Benlik, bireyin davranışlarına yön vermede görünmeyen kısımdır. Bir diğer tanıma göre benlik; birey doğduğu anda var olan ve sonradan kazanılan kendi özelliklerinin kültürel etkenlerle birleşmesi sonucunda oluşan, bireyin çevresiyle uyumunu sağlayan, kendine özgü düşünme, karar verme ve buna uygun davranışlar sergileme gibi özelliklerinin tamamı olarak adlandırılabilir (Gürses, 2010, s.22). Özetle; benlik, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarının farkında olması durumudur.

Bireylerin beklentilerini, inançlarını ve değer kalıplarının tamamı benlik kavramının oluşmasını sağlamaktadır (Morsünbül, 2015, s.99-111). Birey kendi benliğini değerlendirirken birçok değişken devreye girmektedir. Çoğu durumda, bunlar bireyi çevreleyen etkenler ya da çevresiyle olan ilişkilerinden etkilenmiş ve etkilenecek yapılardır. Benlik kavramı, sadece bireyin kendisine olan bakış açısı değildir. Ayrıca sabit de değildir. Sosyal olaylardan da etkilenebilmektedir.

2.12. Benlik Gelişimi

Benlik gelişimi yaşamın ilk dönemlerinde başlamakta bireyin diğer insanlardan farklı özellikleri, ihtiyaçları, dış görünümü ve gereksinimlerinin olduğunu anlamasıyla benlik farkındalığının gelişimi devam etmektedir (Çapar, 2008, s.34). Benlik gelişiminde ailedeki bireylerle ve sonrasında yaşatlarını keşfetmesi, çevre ile kurulan sosyal ilişkiler, oyun ve okul gibi etmenler benlik gelişiminde etkili olmaktadır. Birey ilişkilerini geliştirdiği kişilerden olumsuz tepki alması ya da kendini beğenmemesi gibi durumlarda benlik gelişimi olumsuz etkilenebilmektedir (Baymur, 1990, s.52-60).

İnsan değişken bir varlık olduğu için karşılaştığı olaylara ve insanlara bağlı olarak benlik gelişimi şekillenebilmektedir. İnsanlardan olumlu geri bildirimler aldıkça bireyin benliği pozitif yönde gelişim gösterebilmektedir. Bireyin kendini geliştirmesinde ve toplumu anlamada iletişim önemli bir yere sahip olabilir. Bireyin sosyalleşmesi ve benliğinin gelişmesi iletişimle mümkün olabilir. Yaşamın ilk yıllarında gelişen benlik gelişimi ergenlikte daha önemli hale gelebilmektedir.

Ergenlik döneminde birey sağlıklı yetişkinlik yaşayabilmesi için benlik gelişimi son derece önemli görülmektedir (Adana, Arslantaş ve Şahbaz, 2012, s.24). Benliğin

gelişmesi, diğer gelişim dönemlerindeki gibi ergenlik döneminde de duygu, düşünce ve çevresiyle olan yaşantıları etkili olmaktadır (Gürsoy, 2006, s.183-190). Çevreyle kurulan sağlıklı ilişkiler yüksek benlik saygısının gelişmesine olanak sağlamaktadır. Benliğin iyi ya da kötü gelişiminin benlik saygısı üzerinde doğrudan etkisi vardır.

2.13. Benlik Saygısı

Bireyin, kendini başkalarından aşağı ya da yukarı görmeden kendinden memnun olma durumudur. Bir diğer tanıma göre; kendini kabiliyetli, önemli, değerli ve yeterli bir birey olarak algılamasıdır. Bireyin bu yönlerde kendini olumlu görmesi de pozitif bireylik niteliği olarak kabul edilmektedir (Yörükoğlu, 1987, s.38). Benlik saygısı yüksek ya da olumlu olan bireyler diğer bireylerin onlara karşı saygı ve değer göstermesi gerektiğini düşünmekte ve kendilerini faydalı bireyler olarak görmektedirler. Benlik saygısı düşük ya da olumsuz olan bireyler benlik saygısı yüksek olan bireylerin aksine kendilerini güvensiz, kıymetsiz ve beceriksiz bireyler olarak algılamaktadırlar (Temel ve Aksoy, 2001, s.22-24).

Benlik saygısı yüksek olan bireyler, duyguları için utanç ve suçluluk duyulmaması gerektiğini bilmektedirler. İhtiyaçlarını karşılamayı ve kendilerine öncelik vermeyi bilirler. Yalnızlıktan etkilenmez ve güç kaybetmezler. Kendilerini olduğu gibi kabul etmeyi bilmektedirler (Tutar, 2016, s.76-77). Aile ortamında benlik saygısı sağlıklı geliştiği zaman birey toplumda ki bireylere özenli ve düzgün davranış sergilemektedir. Eğitim hayatında başarıyı yakalamış bireylerin benlik saygısı yüksek bireyler olarak kabul edilmektedir (Özkan, 1994, s.4-9). Aile bireyleriyle kurulan ilişki dışında sosyal çevre ve bireyin içinde bulunduğu toplum da benlik saygısında önemli olabilmektedir. Aile bireyleri ve sosyal çevre ile kurulan ilişkinin düzeyine göre benlik saygısı olumlu ya da olumsuz gelişim gösterebilmektedir.

2.14. Benlik Saygısının Gelişimi

Çocuklar dünyaya geldiği anda benlik duygusuna sahip değildirler. Benlik, toplumsal etkileşimlerin ve yaşantıların sonucu olarak yavaş yavaş gelişim göstermektedir. Çocuk “ben” ile “ben olmayan” arasında ayırım yapması doğduğu andan itibaren ikinci veya üçüncü aylarda olmaktadır. Çocuğun kendi ile dış dünya arasında ayırım yapmaya başlaması ile benliği gelişmeye başlamaktadır (Baymur, 1990, s.32-60). Yaşamın ilk yıllarında çocukların dünyası, kendi yaşadıklarından ibarettir. Çocukların yaşı ilerledikçe, geliştikçe dış yaşantılardan kendisinin olan

yaşamları da benimsemeye başlamaktadır. Çocuğun benliğinin gelişmesi sosyal çevresiyle uyumuna ve algılama biçimine göre değişiklik gösterebilmektedir (Kurtuldu, 2007, s.20-70).

Çocuk sosyalleştikçe çevresi önemli hale gelmektedir. Çocuğun aile bireyleri ve sosyal çevre ile ilişkileri çocuğun geleceğine ve kimliğinin oluşmasına etki etmekte ve katkı sağlamaktadır. Çocuğa sürekli hakaret edildiğinde ya da olumsuz düşünceler söylendiğinde çocuk olumsuz bir benlik yaşamaya, kendini sevmemeye ve beğenmemeye başlamaktadır. Çocuğun kişiliği diğer insanlarla kurduğu iletişim ve etkileşim sonucu oluşmaktadır. Çocuk ergenlik dönemine geldiğinde iyi ve güvenilir sosyal arkadaşlıklar kurmaya çalışmaktadır. İyi ve güvenilir arkadaşlık kuran çocukların benlik saygısı yüksek, iyi ve güvenilir arkadaşlık kuramayan çocukların ise düşük benlik saygısına sahip oldukları söylenebilir (Baymur, 1990, s.32-60). Özetle benlik saygısı çocuk doğduktan sonra oluşmaya başladığı söylenebilir. Yaş ilerledikçe de benlik saygısı olumlu veya olumsuz gelişim gösterebilmektedir. Çocuk yaşamının ilk yıllarında anne baba ve bakım veren bireyleri görmekte ve onların davranışlarına, yaklaşımlarına ve benlik yapılarına göre benlik saygısının şekilleneceği söylenebilmektedir.

2.15. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Günlük yaşamdaki bazı faktörlerden kaynaklı benlik saygısı değişikliğe uğrayabilmektedir. Değişikliğe uğrayan benlik saygısı, bireylerin tüm yaşamına etki edebilmektedir. Bireyin, benlik saygısına etki eden; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, eğitim düzeyi, kronik hastalıklar, ailenin ekonomik düzeyi, madde kullanımı, alkol kullanımı, ailenin eğitim seviyesi ve bireyin içinde bulunduğu kültürel değerler gibi faktörlere bağlı olarak bireyin benlik saygısı değişikliğe uğrayabilmektedir (Erözkan, 2009, s.809-819).

Benlik saygısının meydana gelmesi zihinsel, duygusal ve toplumsal kavramlardan kaynaklanmaktadır. Bireyin kabiliyetleri, özgüveni, başarısı, aile ve akranlarından takdir görmesi de benlik saygısını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Cotton, 1985, s.89-116). Bakım veren bireylerle kurulan iletişim benlik saygısının gelişiminde etkili olabilmektedir. Bakım veren bireylerle kurulan sağlıklı iletişim sonucunda birey, hayatının ilerleyen dönemlerinde çevresindeki bireylerle sağlıklı iletişim kurabilmektedir (Kohut ve Heinz, 1971, s.360-400).

Aile bireylerinden birinin vefatı ya da anne ve babası ayrılmış bireylerin, diğer bireylere kıyasla bunalıma girme ve psikosomatik şikâyetler gösterme olasılığı daha yüksek olabilmektedir. Çocuğun maruz kaldığı bu durum benlik saygısının azalmasına sebep olabilmektedir. Anne ve babanın mevcut meslekleri de benlik saygıları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Anne ve babası asker ya da polis olan bireylerin benlik saygısı yüksek olduğu belirlenmiştir (Özkan, 1994, s.4-9; Tsaousis, 2016, s.186-199). Küçük yaştan itibaren çocuklarını ihmal eden anne ve babalar çocuklarının benlik saygısına olumsuz etki edebilmektedirler. Anne ve babası tarafından ilgi gören çocukların çevreyle etkileşimi daha güvenli, daha uyumlu olmaktadır. Anne ve baba tarafından yeterli ilgi göremeyen çocuklar ise daha güvensiz ve insanlarla etkileşimleri daha kısıtlı olabilmektedir.

2.16. Düşük Benlik Saygısı

Düşük benlik saygısına sahip bireyler çoğunlukla benlikleri ile alakalı karmaşık, tutarlı olmayan, kararsızlıklar ve belirsizliklerle dolu olumsuz düşünce yapısına sahip olabilmektedirler. Becerilerinin ve başarılarının farkına varamamakta, başarılarını çoğunlukla tesadüfi olarak algılayabilmekte ve kendileriyle alakalı konularda olumsuzluklara kapılabilmektedirler (Erdem ve Taşçı, 2003, s.171-176; Seyhan ve Zincir, 2009, s.7-24). Benlik saygısı düşük olan bireylerin özgüveni de düşük olabilmektedir. Onlar, özgüvenleri düşük olduğu için diğer bireylere bağımlı hale gelebilmektedir. Bu bireylerde genellikle aşırı mükemmeliyetçi, herkesi kendinden üstün görme, yeni durumlara maruz kalmaktan korkma, karamsar olma, kendini her anlamda eleştirme, intihar düşüncesine sahip olma, eleştirilere duyarlı olma, kendini beğenmeme ve utanma gibi özellikler gelişebilmektedir. Bu bireylerde görülen ruhsal belirtiler; baş ağrısı, gerginlik ve uykusuzluktur (Deniz, Akuyşal ve Çelik, 2005, s.28-30; Eriş ve İkiz, 2013, s.93-179).

Düşük benlik saygısına sahip bireyler, problem çözebilme ve stresle baş edebilme konusunda yetersiz kalabilmekte ve tepkisel başa çıkma becerilerini çoğunlukla kullanabilmektedirler (Öngen, 2002, s.54-61). Benlik saygısının düşüklüğü bireyleri bir takım olumsuz davranışlara itebilmektedir. Bunlar; sigara kullanımı, alkol kullanımı, madde kullanımı, suç işleme ve disiplinsiz olma gibi davranışların ortaya çıkmasında önemli rolü mevcuttur. Diğer taraftan da birey mensubu olduğu dinin gereklerini yerine getirdiğinde olumsuz davranışlardan uzak durduğu söylenebilmektedir (Yıldız ve Çapar, 2010, s.10-30). Özetle; düşük benlik

saygısına sahip bireyler içinde buldukları toplumlarda yeri olmayan, sevilmeyen ve değer görülmeyen bireyler olarak kendilerini algılayabilmektedirler. Düşük benlik saygısına sahip bireyler yüksek benlik saygısına sahip bireylerin aksine daha içekapanık bir duruş sergileyebilmektedirler. Bu durumda bireylerde bağımlı ilişki gelişmesine yani sadece çok yakınındaki bireylerle ilişki kurmasına neden olabilmektedir.

2.17. Yüksek Benlik Saygısı

Bireyin kendinde algıladığı olumlu ve yeterli davranışlar sonucunda yüksek benlik saygısı gelişmektedir. Benlik görünüşü ve benlik saygısı, bireyin çevresinde karşılaştığı olayları iyi değerlendirip, analiz etmesiyle gelişim göstermektedir (Balat ve Akman, 2004, s.83-175). Yüksek benlik saygısına sahip olan bireylerin; okuldaki başarıları yüksek, sorumluluklarının bilincinde, davranışlarının analizinde başarılı, yeni bilgilere açık, başka bireylere karşı duyarlı, ikili ilişkilerinde saygılı, çevresine karşı ılımlı, yetenekli ve yaptığı davranışlarından mutlu olan bireylerdir (Oğuz, 2016, s.11-17). Benlik saygısı yüksek olan bireyler kendilerine ve çevrelerine saygı duyabilmektedirler. Saygı duyabilen bireyler toplumda kendilerini değerli görebilmektedirler (Ünal, 2007, s.94). Benlik saygısının yüksek olması yaşam standartlarını arttırmakta ve ruhsal sıkıntıları önleyebilmektedir (Öz, Yılmaz ve Akçay, 2009, s.6-30).

Benlik saygısı yüksek olan bireyler benlik saygısı düşük olan bireylere kıyasla yaşamlarında daha fazla risk almaktadırlar. Benlik saygısı yüksek olan bireyler yaşamlarının çoğunluğunda yapacakları işlerde hedefleri mantıklı, gerçekleşebilecek riskler barındıran yüksek düzeyli amaçları daha sık tercih edip hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (Bayat, 2003, s.2-11). Benlik saygısı yüksek olan bireyler çevreleriyle genellikle uyumludurlar. Uyumlu olduklarından dolayı farklı arkadaş gruplarına dâhil olabilmektedirler. Dâhil oldukları farklı arkadaş gruplarında ki bireylerle kurulan iletişimin sürekliliği olabilmektedir. Arkadaş ilişkilerinde iyi olan bireyler aile ilişkilerinde de uyumludurlar.

2.18. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Benlik saygısının farklı araştırmalarda farklı değişkenlerle incelendiği görülür. Bu bölümde benlik saygısı ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilmiş araştırmalardan örnekler sunulacaktır.

2.18.1. Benlik saygısı ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar

Tunca’nın (2016, s.75-115) yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin benlik saygılarıyla anne ve babalarının evlilik uyumu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Malatya ilinde okuyan 537 lise öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada anne ve babanın evlilik uyumu ile ergenlerin; toplam, genel, eve ilişkin ve benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde olumlu ilişkinin olduğu saptanmıştır. Babanın evlilik uyumu ile ergenin sosyal benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişkin olduğu görülmüştür. Annenin evlilik uyumuyla ergenin sosyal benlik saygısı arasında anlamlı ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre eve ilişkin benlik saygısının kızların lehine anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Annenin ve babanın algıladığı ekonomik düzey değişkeni ile evlilik uyumu arasında anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. Babanın yaşı arttığında evlilik uyumunun azaldığı tespit edilmiştir.

Karakuş’un (2017, s.53-77) yapmış olduğu araştırmada, lise öğrencilerinin psikolojik savunmaları açısından narsisizm ve benlik saygısı karşılaştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu İstanbul Kartal ilçesinde okuyan 425 lise öğrencisi oluşturmuştur. Lise öğrencileri üzerine yapmış olduğu çalışmada, narsisizm ile ilkel ve olgun savunmalar arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Benlik saygısında yalnızca ilkel savunma ile arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin, olgun ve nevrotik savunmalarında farklılaşma görülmezken ilkel savunmada farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. İlkel savunma kullanan lise öğrencilerinin benlik saygısının düşük olduğu görülmüştür. Narsisizm ile benlik saygısı arasındaki ilişkide benlik saygısı arttığında narsisizm puanlarının yükseldiği tespit edilmiştir.

Böke’nin (2018, s.122-158) yapmış olduğu araştırmada, spor yapan lise öğrencilerinin stresle başa çıkma becerileri ile anksiyete düzeylerinin benlik saygısı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu İstanbul ilinde okuyan 450 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada, spor yapmanın lise

öğrencilerinde; stresle başa çıkma düzeyi, anksiyete düzeyi ve benlik saygısı üzerinde anlamlı düzeyde pozitif etkisi bulunmuştur. Anksiyete düzeyi, stresle başa çıkma becerisi ve benlik saygısı arasında anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Çaresiz yaklaşım ile kendine güvenli yaklaşımın benlik saygısına anlamlı düzeyde bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Spor yapan ve yapmayan lise öğrencilerinin demografik özellikleri benlik saygısı üzerinde anlamlı farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Anne eğitim düzeyi arttıkça spor yapmayan öğrencilerin anksiyete düzeyinin düştüğü görülmüştür.

Süzer (2019, s.27-39) çocukluk travmasına maruz kalmış ergen ve genç erişkinlerin anhedoni (zevk alamama) ve benlik saygısıyla ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu yaşları 16 ile 29 arası değişen ergenlik dönemindeki bireyler ve genç erişkinler oluşturmaktadır. Araştırmada, katılımcıların demografik bilgileri ile araştırmanın değişkenleri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek) arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcılar erkek katılımcılara oranla çocukluk çağı travmaları, hayattan zevk alamama durumu anhedoni (zevk alamama) ve benlik saygısından daha düşük puan aldıkları saptanmıştır. Anhedoni ile yaş ilişkisine bakıldığında genç erişkinlerin anhedoni düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Benlik saygısı ise orta erişkinlikte düşük olduğu görülmüştür. Çocukluk çağı travması ile benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde yüksek ilişki saptanmıştır. Çocukluk çağı travmaları ile anhedoni arasında orta düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Özbey (2019, s.46-71) lise çağındaki öğrencilerin beden algı düzeyleri ile benlik saygıları bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Konya Akşehir ilçesinde okuyan 5014 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin beden algısı ve benlik saygısı düzeyleri arasında orta düzeyde olumsuz yönde ilişkinin olduğu görülmüştür. Sosyoekonomik durum ile günlük telefon/tablet kullanımı tek başlarına benlik saygısını yormakta olduğu tespit edilmiştir. Günlük telefon/tablet kullanımının süresinde artış olduğunda benlik saygısı düşüş göstermekte olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin vücuduna estetiksel müdahale ettirmesi ve diyet uygulama durumu ile benlik saygısı ve beden algısının düzeyi arasında olumlu yönde ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Vücuduna estetiksel müdahale ettiren ve diyet uygulayan öğrencilerin beden algıları daha olumsuz ve benlik saygıları daha zayıf olduğu bulunmuştur.

Oktan ve Şahin'in (2010, s.543-556) yapmış olduğu araştırmada, kız çocuklarının bedensel görüntüsüyle benlik saygısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 300 kız lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre, ergenlik dönemindeki kızların dış görünüşleri ile özgüvenleri arasında anlamlı düzeyde negatif ilişkinin olduğu saptanmıştır. Araştırmaya göre kızların dış görünüşleri üzerine memnuniyetleri arttıkça özgüvenlerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bedensel imajın benlik saygısı düzeyine göre değişiminin incelenmesi amacıyla t-testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre, bedensel imajı yüksek olan kızlarda yüksek benlik saygısının olduğu saptanmıştır. Tam tersi bedensel imajı düşük olan kızlarda düşük benlik saygısının olduğu tespit edilmiştir.

Karabulut'un (2019, s.46-77) ergenlerin benlik saygısı üzerine yürüttüğü araştırmada, örneklem grubunu yaşları 11 ile 18 arası değişen ortaokul ve liselerde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Cinsiyet ve annenin mesleği değişkenlerine göre ergenlerin benlik saygılarının düzeyi anlamlı bir şekilde farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Kızların benlik saygısı puanları, erkeklerin benlik saygısı puanlarına göre anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrılık anksiyete düzeyi cinsiyet değişkenine göre ergenlerde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Annesi çalışmayan ergenlerin benlik saygısı düzeyinin, annesi çalışan ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek çıktığı görülmüştür. Benlik saygısı düzeyi ile anksiyete düzeyi ters orantıdadır. Benlik saygısının düzeyi arttığında anksiyete düzeyinin düştüğü görülmüştür.

2.18.2. Benlik saygısı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Riggio, Throckmorton ve Depaola (1990, s.799-804) tarafından lise öğrencilerinin sosyal becerileri ile benlik saygılarının arasındaki ilişki araştırılmıştır. Örneklem grubunu 121 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin sosyal beceri puanları ile benlik saygıları, sosyal kaygıları, denetim odakları, yalnızlıkları ve psikolojik yönden iyi olma halleri gibi boyutlar arasındaki ilişki irdelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre benlik saygısıyla sosyal beceri düzeyi arasında olumlu yönde ilişkinin olduğu saptanmıştır. Sosyal kaygı ve yalnızlık arasında olumsuz yönde ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Denetim odağı, sosyal beceri ve psikolojik yönden iyi olma arasında anlamlı düzeyde bir farklılık saptanmamıştır.

Joiner ve Kashubeck'in (1996, s.40-150) ergenler üzerine yapmış oldukları araştırmada; kültürleşme, benlik saygısı, beden imgesi ve yeme bozuklukları

arasındaki ilişki araştırılmıştır. Örneklem grubunu Meksika’da okuyan ergenlik dönemindeki 120 kız oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre, kültürleşme düzeylerinin, benlik saygısı, beden imgesi ve yeme bozukluklarıyla ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yeme bozukluklarıyla benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Benlik saygısının düşük olması ileri derecede yeme bozukluğunu (anoreksia ve bulimia) öngörmekte olduğu tespit edilmiştir. Yeme bozukluğunun ileri derecesi düşük sosyoekonomik statü ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır

Henderson-King ve Henderson-King’in (1997, s.399-417) kadın lisans öğrencileri üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, örneklem grubunu 87 lisans kadın öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunun yaş ortalaması 19’dur. Katılımcıların %6’sı İspanyol, %11’i Afro-Amerikan, %18’i Asyalı, %54’ü beyaz ve geriye kalan %11’i ise başka ırklardan oluşmaktadır. Katılımcıları önce iki kişinin başka biri hakkında kilo aldığına dair konuşmalara maruz bırakmışlar ve daha sonrasında ince ideal kadınların fotoğrafları katılımcılara göstermişlerdir. İnce ideal kadınların görüntülere maruz kaldıktan sonra zayıf kadınlar, ince ideal kadınları çekici olarak tanımlarken daha kilolu olan kadınlar görüntüleri daha olumsuz tanımlamışlardır. Kadınların medya imajlarından beden memnuniyetleri ve benlik saygılarının etkilendiği saptanmıştır.

Sheffield, Tse ve Sofronoff’in (2005, s.112-124) 17 ile 28 yaş aralığında ve beden ağırlıklarının 42-90 arasında değişen 100 Avusturalyalı ve 48 Hong Konglu genç kızlar ve kadınlar üzerinde araştırmalarını yapmışlardır. Beden kitle endeksinin, yeme bozukluğu ve beden algısına doğrudan etkisinin olduğu saptanmıştır. Benlik saygısının ise yeme bozukluğu ve beden algısında anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Avusturalyalı kadınların yeme bozukluğundan beden algıları doğrudan etkilendiği, Hong Konglu kadınların ise benlik saygıları beden algılarından etkilendiği saptanmıştır. Avusturalyalı kadınların medyadaki modellerden negatif yönde etkilendiği saptanmış, Hong Konglu kadınlarda bu bulgu tespit edilmemiştir.

Bessenoff (2006, s.239-251) medyanın benlik saygısı, depresyon ve öz farkındalıkla olan ilişkisi araştırılmıştır. Örneklem grubunu 17-39 yaş aralığında değişen 117 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılar iki gruba bölünmüştür. Katılımcılara yapılan araştırmanın pazarlama olduğu söylenip bir gruba normal bedenli mankenlerin bulunduğu reklamlar gösterilirken, diğer gruba ince ideal bedenli

mankenlerin bulunduğu reklamlar gösterilmiştir. Reklamlarda gösterilen ürünlerle ilgili tutumlarını değerlendirebilmek için katılımcılara doldurmaları için form verilmiştir. Değerlendirmek için verilen formun sonucuna göre, ince ideal bedenli manken reklamlarına maruz kalan katılımcıların beden ağırlık kaygılarını, benlik saygısını, ruh halini ve depresyonu tetiklediği tespit edilmiştir. Düşük benlik saygısına sahip olan kadınların ince ideal manken reklamlarından daha fazla etkilenmekte oldukları ve benlik saygılarının da daha fazla düşmekte olduğu saptanmıştır.

Babington ve Kelley'in (2009, s.31-144) yaptığı araştırmada, ergenlerin riskli davranışları ve benlik saygılarının düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu 12-18 yaş aralığında ki 390 ergenlik dönemindeki bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, araştırmaya katılan katılımcıların benlik saygı puanlarıyla riskli davranışlarından aldıkları toplam puanların arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu saptanmıştır. Madde kullanmanın, kasksız motosiklet kullanmanın, riskli cinsel davranışlar sergilemenin, intihar girişiminin benlik saygısı ile aralarında negatif yönde ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yaralamaya yönelik davranışlar ile benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmemiştir.

Margarițoiu ve Eftimie (2012, s.4580-4584) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, çocuk istismarı ve benlik saygısı incelenmiştir. Romanya'daki sosyal koruma merkezlerindeki 21 çocuğun (12 kız, 9 erkek, yaşları 13-18 arası) benlik saygısı durumları ele alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre araştırılan tüm deneklerin bilişsel ve davranışsal bozukluklar geliştirdiği, %81'inin düşük benlik saygısına sahip olduğu ve %59'unun düşük duygusal öz kontrole sahip olduğu saptanmıştır. Bir diğer önemli bulguda kendileri ve gelecekleri hakkında (kariyer ve aile vb.) akılcı olmayan düşüncelerinin olduğu gözlemlenmiş ve istismara maruz kalmış çocukların benliği ile ideal benlik hakkındaki mevcut algıları arasındaki önemli tutarsızlıkların olduğu saptanmıştır.

Yurt içinde ve yurt dışında benlik saygısı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; anksiyete düzeyi, anhedoni (zevk alamama), anne babanın evlilik uyumu, beden algısı, bedensel görüntü, beden ağırlığı, çocuk istismarı, depresyon, narsisizm, kültürleşme, öz farkındalık, riskli davranışlar ve yeme bozukluğu gibi değişkenler benlik saygısı ile ilişkilendirilerek incelendiği yapılan araştırmalarda görülmektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde yurt içinde ve yurt dışında çoğunlukla araştırma grubunu genç yetişkinlik dönemindeki bireyler ve çocuklar oluşturmaktadır.

Benlik saygısına ilişkin yapılan çalışmaların hem yurt içinde hem de yurt dışında ilgili alan yazında geniş bir araştırma alanına sahip olduğu söylenebilir. İncelenen çalışmalarda benlik saygısının insanların ruh sağlığına önemli düzeyde etkisinin olduğu incelenen ilgili çalışmalarda görülebilir. Dolayısıyla benlik saygısının yüksekliği insanların ruh sağlığına olumlu yönde etkilerinin olduğu söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modelinde karşılaştırma çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte yaşanmış ya da halen var olan bir durumu olduğu haliyle saptamayı amaçlayan modeldir (Karasar, 2005, s.1214-1222).

3.2. Verilerin Analizi

Araştırmada Psikolojik İstismar Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen veriler, SPSS 23.0 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri alt, orta ve üst olarak belirlenmiştir. Bunun için öğrencilerin Psikolojik İstismar Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamasından yarım standart sapma çıkarılarak orta düzeyin alt sınırı; ortalamaya yarım standart sapma eklenerek orta düzeyin üst sınırı elde edilmiştir. Araştırmada verilerin çözümlenmesinde İki Yönlü Varyans Analizi Kullanılmıştır. Varyans analizi değerlendirmelerinde grupların homojenliği Levene Testi ile belirlenmiştir. İki yönlü varyans analizi sonucunda F değeri anlamlı bulunan değişkenlere ilişkin grupların ortalamaları arasındaki farklar Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi ile test edilmiştir (Büyüköztürk, 2010, s.40-60). Araştırmada hata payı .05 olarak alınmıştır.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırma lise öğrencilerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'da farklı liselerde okuyan öğrencileri kapsamaktadır. Araştırmaya İstanbul Anadolu Liseleri, İstanbul Anadolu İmam Hatip Liseleri, İstanbul Fen Liseleri ve İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde okuyan öğrencilerden uygun/elverişli örnekleme yöntemi ile 236 kadın ve 204 erkek olmak üzere toplam 440 katılımcı dâhil edilmiştir. Araştırmada çalışılan grubun özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	Nitelik	f	%
Cinsiyet	Kadın	236	53.6
	Erkek	204	46.4
Sınıf Düzeyi	9.sınıf	95	21.6
	10.sınıf	107	24.3
	11.sınıf	113	25.7
	12.sınıf	125	28.4
Okul Türü	Anadolu Lisesi	130	29.5
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	110	25.0
	Fen Lisesi	86	19.5
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	114	25.9
Ailenin Gelir Düzeyi	3500 TL ve altı	86	13.9
	3501-4500 TL	95	21.6
	4501-5500 TL	78	17.7
	5501-6500 TL	69	15.7
	6501-7500 TL	44	10.0
	7501 TL üzeri	68	15.5
Algılanan Baba Tutumu	Demokratik/Anlayışlı	237	53.86
	Diğer (koruyucu, ilgisiz ve baskıcı)	203	46.14
Algılanan Anne Tutumu	Demokratik/Anlayışlı	266	60.45
	Diğer (koruyucu, ilgisiz ve baskıcı)	174	39.55
Algılanan Beden İmajı	Hiç beğenmiyorum	43	9.8
	Kararsızım	221	50.2
	Çok beğeniyorum	176	40.0

Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre Kadın 236 (%53.6), Erkek 204 (%46.4) katılımcı bulunmaktadır. Sınıf düzeyi değişkenine göre 9.sınıf 95 (%21.6), 10.sınıf 107 (%24.3), 11.sınıf 113 (%25.7), 12.sınıf 125 (%28.4) katılımcı bulunmaktadır. Okul türü değişkenine göre Anadolu Lisesi 130 (%29.5), Anadolu İmam Hatip Lisesi 110 (%25.0), Fen Lisesi 86 (%19.5), Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 114 (%25.9) katılımcı bulunmaktadır. Ailenin gelir düzeyi değişkenine göre 3500 TL ve altı 86 (%139), 3501-4500 TL 95 (%21.6), 4501-5500 TL 78 (%17.7), 5501-6500 TL 69 (%15.7), 6501-7500 TL 44 (%10.0), 7501 TL üzeri 68 (%15.5) katılımcı bulunmaktadır. Algılanan baba tutumu değişkenine göre demokratik/ anlayışlı 237 (%53.86), diğer tutuma (koruyucu, ilgisiz, baskıcı) 203 (%46.14) katılımcı bulunmaktadır. Algılanan anne tutumu değişkenine göre demokratik/ anlayışlı 266 (%60.45), diğer tutuma (koruyucu, ilgisiz, baskıcı) 174 (%39.55) katılımcı bulunmaktadır. Algılanan beden imajı değişkenine göre hiç beğenmiyorum 43 (%9.8), kararsızım 221 (%50.2), çok beğeniyorum 176 (%40.0) katılımcı bulunmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Örneklem verilerini elde etmek amacıyla “Psikolojik İstismar Ölçeği” ve “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” elektronik ortamda hazırlanarak çalışmaya katılmak isteyen öğrencilere çevrimiçi süreçlerle uygulanmıştır.

3.4.1. Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ)

Psikolojik İstismar Ölçeği, Arslan tarafından (2015) yılında geliştirilmiştir. Ölçek 27 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; yıldırma/aşağılama, duygusal tepki vermeyi reddetme, suça yöneltme, reddetme/izolasyon şeklinde sıralanmaktadır. Ölçekte bulunan olumlu maddeler ters madde olup tersten puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanların artması algılanan psikolojik istismar düzeyinin artması anlamına gelmektedir. Ölçek, 4’lü Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Öğrenciler tarafından ‘hiçbir zaman’ (1) ile her zaman (4) seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmektedir (Arslan, 2015, s.727-738).

Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .95, alt boyutlarının ise .83 ile .93 arasında değişmektedir. Hesaplanan iç tutarlılık katsayıları, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermekle birlikte araştırma sonucu, ölçeğin ergenlerde

psikolojik istismarı değerlendirmede kullanılabileceğini göstermektedir (Arslan, 2015, s.727-738). Bu çalışmanın verileri ile ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu değer .91 olarak bulunmuştur.

3.4.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Benlik Saygısı Ölçeği, Morris Rosenberg tarafından 1965 yılında ergenlerin benlik saygısını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türk kültürüne Çuhadaroğlu tarafından (1985) yılında uyarlanmıştır. Lise öğrencilerine geçerlilik ile güvenilirlik çalışması yapılmış ve Türkiye’de yaşayan ergenlere uygulanabilir düzeye getirilmiştir. Ölçeğin toplam 63 maddesi ve 12 alt boyutu vardır. Bu alt boyutlar; benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara atılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon şeklinde sıralanmaktadır (Çuhadaroğlu, 1986, s.18-75).

Ölçeğin ilk 10 maddesi benlik saygısını içermektedir. Ölçek maddelerinin 5’i olumlu, 5’i olumsuzdur. 4’lü likert tipinde düzenlenen ölçeğin maddeleri, çalışmaya katılan lise öğrencileri tarafından ‘Çok doğru’ (1) ile ‘Çok yanlış’ (4) seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmektedir. Benlik Saygısı Ölçeğinin puanlanması Guttman ölçekleme tekniğine uygun olarak 6 madde üzerinden değerlendirilmekte olup bireyin aldığı puan 0 ile 6 arasında olmaktadır (Korkmaz, 1996).

Öğrenci görüşleri ve Benlik Saygısı Ölçeğinden elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve geçerlilik oranı .71 olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’de ergenler üzerinde benlik saygısı ile ilgili yapılan birçok çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı envanteri kullanılmış ve güvenilirlik değerleri .75 ve .93 arasında değiştiği görülmüştür (Koçak, 2008, s.58-61). Bu çalışmanın verileri ile ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu değer .79 olarak bulunmuştur.

3.4.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmada demografik verileri tespit etmek amacı ile araştırmacı tarafından yedi maddeli Kişisel Bilgi Formu hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu’nda; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailenin gelir düzeyi, algılanan baba tutumu, algılanan anne tutumu ve algılanan beden imajı ile ilgili sorular bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın bulguları sunulmuştur. Bulguların sunumunda hipotezlerin veriliş sırası takip edilmiştir.

4.1. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen araştırmanın alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgular sunulmuştur.

A₁: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Cinsiyete Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarken betimsel istatistikler, iki yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 2. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyete göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Kadın	92	1.21	1.09	84	2.18	1.57	60	3.27	1.65	236	2.08	1.63
Erkek	83	0.95	1.00	89	1.70	1.45	32	2.31	1.55	204	1.49	1.39
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 2 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyetlerine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde kadın ve erkek öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere kadın katılımcıların benlik saygısı puan ortalaması, erkek katılımcıların benlik saygısı puan ortalamasından yüksektir. Gruplar arası ortalama

farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını kontrol etmek amacıyla iki yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyete göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	174.84	2	87.42	46.69	.000
Cinsiyet	30.42	1	30.42	16.25	.000
Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Cinsiyet	6.91	2	3.45	1.84	.159
Hata	812.62	434	1.87		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 3'te görüleceği üzere katılımcıların cinsiyete göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($F_{(1,434)} = 16.25$, $p < .05$). Kadın katılımcıların ($n=236$) benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{X}=2.08$) erkek katılımcıların ($n=204$) benlik saygısı puan ortalamasından ($\bar{X}=1.49$) daha yüksektir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden alınan puanın yüksekliği düşük benlik saygısını gösterdiği için erkek öğrencilerin benlik saygısının kadın öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu söylenebilir. Tablo 3'te görüleceği gibi lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2,434)} = 46.69$, $p < .05$).

Tablo 3'te görüleceği gibi lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2,434)} = 46.69$, $p < .05$). Gruplar arasında istismar düzeyine yönelik oluşan farkın kaynağını belirlemek üzere kıyaslamalar yapmak için Post-Hoc Test istatistik değerlerinin bulunması gerekmektedir. Bunun için çoklu karşılaştırma

testlerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Tablo 4’te aileden algılanan duygusal istismar düzeyine ilişkin çoklu karşılaştırma sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyine göre benlik saygılarına ilişkin scheffe testi sonuçları

Değişken	Düzye	Düzyeler	Ortalamalar Arasındaki Fark	Standart Hata	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	Alt Grup	Orta Grup	-0.84*	0.15	.000
		Üst Grup	-1.85*	0.18	.000
	Orta Grup	Alt Grup	0.85*	0.15	.000
		Üst Grup	-1.01*	0.18	.000
	Üst Grup	Alt Grup	1.85*	0.18	.000
		Orta Grup	1.01*	0.18	.000

Tablo 4 incelendiğinde aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri farklı lise öğrencilerinin benlik saygılarında anlamlı farklılık göstermektedir. Aileden üst düzeyde duygusal istismar algılayan lise öğrencilerinin (n=92) benlik saygısı puan ortalaması (\bar{X} =2.94), orta düzeyde duygusal istismar algılayan öğrencilerin (n=173) puan ortalaması (\bar{X} =1.93) ve aileden alt düzeyde duygusal istismar algılayan lise öğrencilerinin (n=175) benlik saygısı puan ortalamasından (\bar{X} =1.09) daha yüksektir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’nden alınan puanın yüksekliği düşük benlik saygısını gösterdiği için ailesinden alt düzeyde istismar algılayan lise öğrencilerinin benlik saygısının, orta ve üst düzeyde istismar algılayanlardan daha yüksek olduğu söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve cinsiyetin katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(2,434)} = 1.84, p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile kadın veya erkek olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A₂: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Sınıf Düzeyine Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 5. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
9.sınıf	42	0.93	0.92	35	2.26	1.63	18	2.67	1.65	95	1.75	1.54
10.sınıf	43	1.02	0.83	40	1.65	1.49	24	3.38	1.91	107	1.79	1.64
11.sınıf	46	1.26	1.04	46	1.96	1.58	21	2.62	1.53	113	1.80	1.45
12.sınıf	44	1.11	1.33	52	1.90	1.42	29	2.97	1.57	125	1.87	1.58
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 5 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeylerine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf öğrencilerinin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puanları arasında sınıf düzeyi ve aileden algılanan duygusal istismar düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	202.86	2	101.43	52.50	.000
Sınıf Düzeyi	0.34	3	0.11	0.06	.981
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Sınıf Düzeyi	17.50	6	2.92	1.51	.173
Hata	826.83	428	1.93		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 6’da görüldüğü gibi katılımcıların sınıf düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($F_{(3,428)} = 0.06$, $p > .05$). Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve sınıf düzeyinin katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(6,428)} = 1.51$, $p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf öğrencisi olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A₃: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Okul Türüne Göre Anlamlı Bir Farklılık Varmıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 7. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve okul türüne göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Anadolu Lisesi	48	0.92	1.03	54	1.91	1.51	28	3.04	1.60	130	1.79	1.58
Anadolu İmam Hatip Lisesi	36	1.31	1.17	46	1.89	1.54	28	2.64	1.52	110	1.89	1.50
Fen Lisesi	48	1.08	0.90	25	2.04	1.54	13	2.62	2.06	86	1.59	1.44
Mesleki ve Teknik Lise	43	1.09	1.13	48	1.94	1.56	23	3.35	1.70	114	1.90	1.65
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 7 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve öğrenim gördükleri okul türüne göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Fen Lisesi ve Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puan ortalamaları arasında okul türü ve aileden algılanan duygusal istismar düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve okul türüne göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	190.72	2	95.36	48.99	.000
Okul Türü	2.65	3	0.88	0.45	.714
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Okul Türü	10.14	6	1.69	0.87	.518
Hata	833.05	428	1.95		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 8’de görüldüğü gibi katılımcıların öğrenim gördükleri okul türüne göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($F_{(3,428)} = 0.45, p > .05$). Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında öğrenim gördükleri okul türü açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve okul türünün katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(6,428)} = 0.87, p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Fen Lisesi ve Mesleki ve Teknik Lise öğrencisi olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A₄: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Ailenin Gelir Düzeyine Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarırken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 9. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
3500 TL ve altı	27	1.32	1.26	40	2.25	1.60	19	3.11	1.70	86	2.13	1.67
3501-4500 TL	42	1.02	0.92	33	1.73	1.33	20	2.70	1.38	95	1.62	1.33
4501-5500 TL	29	1.31	1.17	35	1.66	1.31	14	2.50	1.51	78	1.68	1.34
5501-6500 TL	28	0.96	0.92	26	1.62	1.75	15	3.33	1.84	69	1.73	1.72
6501-7500 TL	21	0.95	0.74	12	2.50	1.83	11	3.18	1.66	44	1.93	1.65
7501 TL üzeri	28	1.00	1.15	27	2.11	1.48	13	2.85	2.12	68	1.79	1.64
Toplam	175	1.00	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 9 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve ailelerinin gelir düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde ailesi farklı gelir düzeyinde olan lise öğrencilerinin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puan ortalamaları arasında aileden algılanan duygusal istismar ve ailenin gelir düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	205.77	2	96.35	49.75	,000
Ailenin Gelir Düzeyi	10.09	6	1.60	0.83	.551
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Ailenin Gelir Düzeyi	16.67	10	1.66	0.86	.450
Hata	818.19	422	1.94		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 10’da görüldüğü gibi katılımcıların ailelerinin gelir düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($F_{(5,422)}=1.04, p>.05$). Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında ailelerinin gelir düzeyinin yüksekliği veya düşüklüğü açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve ailenin gelir düzeyi katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(10,422)} = 0.86, p>.05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile ailenin gelirinin düşük veya yüksek olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A₅: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Algılanan Baba Tutumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarırken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 11. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Demokratik/Anlayışlı	123	1.02	1.02	94	1.87	1.36	20	2.65	1.23	237	1.50	1.29
Diğer(Koruyucu, ilgisiz, baskıcı)	52	1.23	1.05	79	2.00	1.70	72	3.01	1.77	203	2.16	1.74
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 11 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde farklı baba tutumu algılayan lise öğrencilerinin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puan ortalamaları arasında algılanan baba tutumu ve aileden algılanan duygusal istismar düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	135.68	2	67.84	35.04	.000
Algılanan Baba Tutumu	4.25	3	4.25	2.20	.139
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Algılanan Baba Tutumu	0.65	6	0.32	0.17	.846
Hata	840.16	428	1.94		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 12’de görüldüğü gibi katılımcıların algıladıkları baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F_{(1,434)} = 2.20, p > .05$). Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında babalarından demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan baba tutumunun katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(2,434)} = 0.17, p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile babadan demokratik tutum veya diğer tutumlardan birini algılamış olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A₆: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Algılanan Anne Tutumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarırken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 13. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan anne tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Demokratik/ Anlayışlı	134	1.09	1.05	106	1.78	1.45	26	3.19	1.52	266	1.54	1.42
Diğer(Koruyucu, ilgisiz, baskıcı)	41	1.27	1.05	67	2.16	1.62	66	2.83	1.72	174	2.21	1.65
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.95	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 13 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve algılanan anne tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde farklı anne tutumu algılayan lise öğrencilerinin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puan ortalamaları arasında algılanan anne tutumu ve aileden algılanan duygusal istismar düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan anne tutumuna göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi	164.09	2	82.05	42.68	.000
Algılanan Anne Tutumu	0.61	1	0.62	0.32	.571
Aileden Algılanan Duygusal İstismar Düzeyi X Algılanan Anne Tutumu	7.18	5	3.60	1.87	.155
Hata	818.88	429	1.92		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 14'te görüldüğü gibi katılımcıların algıladıkları anne tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($F_{(1,434)} = 0.32, p > .05$). Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında annelerinden demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan anne tutumunun katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(2,434)} = 1.87, p > .05$) Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile anneden demokratik tutum veya diğer tutumlardan birini algılamış olma durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

A7: Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Saygılarında Algılanan Beden İmajına Göre Anlamlı Bir Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu alt problemi cevaplarırken betimsel istatistikler ve iki yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda sunulmuş ve irdelenmiştir.

Tablo 15. Aileden algılanan duygusal istismar ve algılanan beden imajına göre öğrencilerin benlik saygıları betimsel istatistikleri

	Alt			Orta			Üst			Toplam		
	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N	\bar{X}	S
Hiç beğenmiyorum	10	2.30	1.16	18	3.83	1.82	15	4.07	1.58	43	3.56	1.72
Kararsızım	77	1.35	1.09	89	2.05	1.41	55	2.95	1.56	221	2.03	1.47
Çok beğeniyorum	88	0.72	0.82	66	1.26	1.06	22	2.14	1.61	176	1.10	1.13
Toplam	175	1.09	1.05	173	1.93	1.52	92	2.94	1.67	440	1.81	1.55

Tablo 15 incelendiğinde lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları istismar düzeyleri ve algıladıkları beden imajına göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Aileden algılanan duygusal istismarın her üç düzeyinde “kendi bedenini hiç beğenmeyen, bu konuda kararsız olan ve kendi bedenini çok beğenen” öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Benlik saygısı puan ortalamaları arasında algılanan beden imajı ve aileden algılanan duygusal istismar düzeylerinin istatistiksel olarak fark yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan İki yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyleri ve algılanan beden imajına göre öğrencilerin benlik saygıları puanlarının iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
İstismar Düzeyi	91.09	2	45.55	28.75	.000
Algılanan Beden İmajı	131.75	2	65.88	41.58	.000
İstismar Düzeyi X Algılanan Beden İmajı	6.49	4	1.62	1.02	.394
Hata	682.83	431	1.58		
Toplam	1055.19	439			

Tablo 16’da görüleceği üzere katılımcıların algıladıkları beden imajlarına göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($F_{(2,431)} = 41.58, p < .05$). Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan beden imajının katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(4,431)} = 1.02, p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile kendi bedenine ilişkin beğeni durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

Gruplar arasında algılanan benlik imajı algısına yönelik oluşan farkın kaynağını belirlemek üzere kıyaslamalar yapmak için Post-Hoc Test istatistik değerlerinin bulunması gerekmektedir. Bunun için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi uygulanmıştır. Tablo 17’de beden imajı ilişkin çoklu karşılaştırmalar sunulmuştur.

Tablo 17. Katılımcıların algıladığı beden imajlarına göre benlik saygılarına ilişkin scheffe testi sonuçları

Değişken	Düzyey	Düzyeyler	Ortalamalar Arasındaki Fark	Standart Hata	p
Algılanan Beden İmajı	Hiç beğenmiyorum	Kararsızım	1.53*	0.21	.000
		Çok beğeniyorum	2.46*	0.21	.000
	Kararsızım	Hiç beğenmiyorum	-1.53*	0.21	.000
		Çok beğeniyorum	0.93*	0.13	.000
	Çok beğeniyorum	Hiç beğenmiyorum	-2.46*	0.21	.000
		Kararsızım	-0.93*	0.13	.000

Tablo 17 incelendiğinde kendi bedenini hiç beğenmediğini belirten katılımcıların (n=43) benlik saygı puan ortalaması (\bar{X} =3.56), kendi bedenini beğenme konusunda kararsız olanların (n= 221) benlik saygısı puan ortalaması (\bar{X} =2.03) ve kendi bedenini çok beğenenlerin (n= 176) benlik saygısı puan ortalamasından (\bar{X} =1.10) daha yüksektir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden alınan puanın yüksekliği, düşük benlik saygısını gösterdiği için kendi bedenini çok beğenen öğrencilerin benlik saygısının bu konuda kararsız olduğunu belirten ve kendi bedenini hiç beğenmediğini ifade eden öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan beden imajının katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F_{(4,431)} = 1.02, p > .05$). Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile kendi bedenine ilişkin beğeni durumunun benlik saygısına etkisi olmadığı belirtilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ile benlik saygılarının demografik özelliklere (cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailenin gelir düzeyi, algılanan baba tutumu, algılanan anne tutumu ve algılanan beden imajı) göre farklılaşma düzeyi incelenmiştir. Bu bölümde araştırma bulgularının verilmiş sırasına göre istatistiksel analiz sonuçları tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların cinsiyete göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Erkek öğrencilerin benlik saygısı kadın öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. Sarıkaya'nın (2015, s.75) 14-18 yaş aralığındaki ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada, cinsiyete göre benlik saygısında anlamlı düzeyde farklılığın olduğu saptanmıştır. Erkek öğrencilerin benlik saygısı kadın öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Altıok, Ek ve Koruklu'nun (2010, s.107) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, istatistiksel farklılık saptanmıştır. Kadınların benlik saygısı erkeklerin benlik saygısından daha yüksek çıkmıştır. Demir'in (2013, s.93-94) ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılığın olduğu saptanmıştır. Kadınların benlik saygısı erkeklerin benlik saygısından daha yüksek çıkmıştır. Akcan'ın (2018, s.58) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılık saptanmıştır. Erkek öğrencilerin benlik saygısı kadın öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gözaydın'ın (2017, s.38-43) lise çağına erişmiş ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada da istatistiksel farklılık saptanmıştır. Kadınların benlik saygısı erkeklerin benlik saygısından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre benlik saygısı düzeyinin farklı olması erkeklerin ve kadınların lise döneminde kimlik gelişimi, aile ve arkadaşlık ilişkileri, alan ve meslek seçimi gibi konularda farklı problemlerle karşılaşmaları gösterilebilir. Dolayısıyla karşılaşılan problemlerin erkeklerin ve kadınların benlik saygısı düzeylerinde farklı etkilerde bulunduğu düşünülmektedir.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; (Aktaş, 2011, s.45-46; Balat ve Akman, 2004, s.178; Çimen'in, 2019, s.57-58) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda, cinsiyet değişkeni açısından benlik saygısında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Baybek ve Yavuz'un (2005, s.78) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, Efilti ve Çıkılı'nın (2017, s.105-106) özel eğitim öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, Kutlu ve Soğukpınar'ın (2015, s.94-95) rehber öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada, Özşaker, Canpolat ve Yıldız'ın (2011, s.158-159) beden eğitimi aday öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, cinsiyet değişkeni açısından benlik saygısında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine ilişkin farklı sonuçların bulunması benlik saygısının düzeyini belirlemek için kullanılan ölçeklerin çeşitliliğinden ve çalışmanın yapıldığı bölgenin kendine özgü kültürel özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.2. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların sınıf düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak aileden algılanan duygusal istismar ile dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf öğrencisi olma durumunun benlik saygısına bir etkisi olmadığı belirtilebilir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. (Baybek ve Yavuz, 2005, s.78; Hürler, 2018, s.63-65; Civelek'in, 2020, s.282-290) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda, sınıf düzeyi değişkeni açısından benlik saygısında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. Yılmaz'ın (2018, s.83) ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada, Efilti ve Çıkılı'nın (2017, s.106-107) özel eğitim öğrencileriyle yaptığı çalışmada, Gündoğdu'nun (2019, s.62-65) kız çocuklarıyla yaptığı çalışmada, sınıf düzeyi açısından benlik saygısında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. (Balat ve Akman, 2004, s.175-183; Geçkil ve Dündar'ın, 2011, s.219-227) lise dönemindeki ergen bireylerle yaptıkları çalışmada, sınıf düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. Her iki çalışma yapılan çalışmanın örnekleme ile benzerdir. Buradan yola çıkarak, lise öğrencilerinin yaşlarının birbirine

yakın olması ve ergenliğin orta evresinde bulunmalarından kaynaklı olarak benlik saygısı düzeylerinin benzerlik gösterdiği düşünülebilir.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda Gözaydın'ın (2017, s.51-52) lise çağındaki bireylerle yaptığı çalışmada, sınıf düzeyi değişkeni açısından benlik saygısında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığın olduğu saptanmıştır. On ikinci sınıf öğrencilerin benlik saygısı diğer sınıf düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tunca'nın (2016, s.82-86) ergen bireylerle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılık bulunmuştur. Farklılık on ikinci sınıf öğrenciler lehine olduğu tespit edilmiştir. Başkara'nın (2002, s.45-80) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada da istatistiksel farklılık saptanmıştır. Farklılığın on birinci sınıf öğrenciler lehine olduğu saptanmıştır.

5.3. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların öğrenim gördükleri okul türüne göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında öğrenim gördükleri okul türü açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. (Aktaş, 2011, s.51-52; Demirkol'un, 2019, s.57) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda, Çoşkun ve Kurnaz'ın (2009, s.112-129) ilköğretim öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, Uzun'un (2002, s.108) ergen bireylerle yaptığı çalışmada, okul türü ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; Demir'in (2013, s.95-97) ergen bireylerle yaptığı çalışmada, okul türü ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Anadolu Lisesi öğrencilerinin benlik saygısı diğer okul türü öğrencilerin benlik saygısından daha yüksektir. Şahin'in (2019, s.53-57) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılık saptanmıştır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerin benlik saygısı daha yüksek olduğu tespit

edilmiştir. Çapar'ın (2008, s.80-81) ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada da istatistiksel farklılık saptanmıştır. Fen Lisesi öğrencilerin benlik saygısının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Liseye geçiş sınavları gençlerin ciddi kaygı ve stres yaşamalarına neden olabilmektedir. İstedikleri okulu kazanmak için mücadele eden gençler, bu hedefe ulaşamazlarsa kendilerini yetersiz görebilmekte, kendileriyle ilgili olumsuz tutum içerisine girebilmekte ve bu da benlik saygılarına etki edebilmektedir.

5.4. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların ailelerinin gelir düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında ailelerinin gelir düzeyinin yüksekliği veya düşüklüğü açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. (Ergün, 2020, s.40-50; Yılmaz'ın, 2018, s.97) ergenlerle yaptıkları çalışmalarda, Akcan'ın (2018, s.69) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, Kılıçlar'ın (2018, s.35-37) heteroseksüel cinsel hayatı olan bireylerle yaptığı çalışmada, ailelerin gelir düzeyi ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; Demir'in (2013, s.96) Bursa'da yaşayan ergen bireylerle yaptığı çalışmada, sosyo-ekonomik düzey ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık saptanmıştır. Ortanın altı sosyo-ekonomik düzeye sahip olan katılımcıların benlik saygısı daha yüksek çıkmıştır. Gözaydın'ın (2017, s.47-48) Ankara'da yaşayan lise çağındaki ergen bireylerle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılık saptanmıştır. 2401 ve üstü gelir düzeyi katılımcıların benlik saygısının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Aktaş'ın (2011, s.52-53) Kocaeli'nde yaşayan lise çağındaki ergen bireylerle yaptığı çalışmada, istatistiksel farklılık görülmüştür. Gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların benlik saygısının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sarıkaya'nın (2015, s.75) Yalova'da yaşayan yaşları 14-18 yaş aralığındaki ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada da istatistiksel farklılık saptanmıştır. Sosyo-ekonomik durumunu düşük olarak algılayan katılımcıların benlik

saygısı daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırma ile farklılaşan araştırma sonuçlarının örtüşmemesinin nedeni olarak illerin, kendine özgü sosyoekonomik özelliklerinin mevcut olmasından dolayı olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgular, bu nedenle çeşitli araştırmalarda farklılaşmakta olduğu düşünülmektedir. Aynı çalışma farklı illerde yapılırsa bulguların değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir.

5.5. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların algıladıkları baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında babalarından demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. Dokuyan'ın (2015, s.33-48) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, Cengil'in (2009, s.77-102) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, Örgün (2000, s.94-98) 8. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, baba tutumuna göre benlik saygısında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Yapılan araştırmanın örneklemini lise öğrencileri oluşturmaktadır. Benzerlik gösteren araştırmaların örneklemini 8. sınıf, lise ve üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak okul dönemindeki bireylerin babalarından algıladıkları olumsuz tutumların benlik saygısında herhangi bir değişikliğe yol açmadığı yapılan çalışmanın bulguları ve benzerlik gösteren çalışmaların bulgularına dayanarak söylenebilir.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; Baybek ve Yavuz'un (2005, s.84) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, anne baba tutumu ile benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Tanrıverdi, Savaş, Gönüllüoğlu, Kurdal ve Balık'ın (2011, s.37) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, istatistiksel farklılık saptanmıştır. Olumsuz aile tutumlarına maruz kalan katılımcıların benlik saygısı daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kayaalp ve Gündüz'ün (2018, s.514) ergen bireylerle yaptıkları çalışmada, demokratik anne baba tutumunun olduğu aile ortamlarında yetişen çocukların benlik saygılarının yüksek olduğu, yaşadıkları problemleri yapıcı bir şekilde çözdükleri saptanmıştır. Demokratik

anne baba tutumunun benlik saygısıyla arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Koruyucu ve otoriter anne baba tutumunda ise negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırma ile farklılaşan araştırmaların sonuçlarının örtüşmemesinin nedeni olarak baba tutumlarının kültürden kültüre, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye farklılık göstermesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Toplumların farklı kültürel yapıları sahip olduğu göz önüne alındığında babaların çocuklarına karşı tutumlarının farklılaşabileceği düşünülmektedir.

5.6. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların algıladıkları anne tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında annelerinden demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. (Cengil, 2009, s.77-102; Çimen'in, 2019, s72-73) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda, Örgün (2000, s.94-98) 8. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, algılanan anne tutumuna göre benlik saygısında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Yüksekaya'nın (1995, s.62-71) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, aile tutumunun benlik saygısı üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; Türe'in (2010, s.79-84) 8-12 yaş aralığı çocuklarla yaptığı çalışmada, anne tutumuna göre benlik saygısında anlamlı farklılık saptanmıştır. Annelerin aşırı koruyucu tutum gösterme düzeyleri arttıkça çocukların benlik saygısı düzeylerinin düştüğü saptanmıştır. Annelerin demokratik tutum gösterme düzeylerinin artmasıyla benlik saygısının da arttığı tespit edilmiştir. Nebioğulları'nın (2019, s.65) 11-13 yaş arası çocuklarla yaptığı çalışmada da istatistiksel farklılık saptanmıştır. Köse'nin (2019, s.72-78) 10-12 yaş aralığı çocuklarla yaptığı çalışmada, anne tutumuna göre benlik saygısında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Annenin otoriter tutum sergilemesi çocuğun benlik saygısında azalmaya neden olduğu saptanmıştır. Yücel'in (2013, s.93-96) ortaokul öğrencileriyle

yaptığı çalışmada, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu görülmüştür. Öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri ile algıladıkları koruyucu ve otoriter anne baba tutumu düzeylerinin arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu saptanmıştır. Annelerin otoriter tutum ve koruyucu tutum sergilemesinin bireylerde düşük benlik saygısına neden olduğu, annelerin demokratik tutum sergilemesinin bireylerde yüksek benlik saygısına neden olduğu yapılan araştırma sonuçlarına dayanarak söylenebilir. Farklılaşan çalışmalar 18 yaş altı bireylerle yapıldığı görülmektedir.

5.7. Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Beden İmajına Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorum

Katılımcıların algıladıkları beden imajlarına göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Kendi bedenini çok beğendiğini belirten katılımcıların benlik saygısının kendi bedenini beğenme konusunda kararsız olanlar ile kendi bedenini hiç beğenmeyenlerin benlik saygısından daha yüksektir.

Yapılan çalışmayla benzerlik gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. Eriş ve İkiz'in (2013, s.185-187) ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmada, beden imajına göre benlik saygısı puan ortalamalarında farklılık olduğu saptanmıştır. Olumlu beden imajına sahip olan ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin, olumsuz beden imajına sahip olan ergenlerden yüksek olduğu görülmektedir. Oktan ve Şahin'in (2010, s.544) ergenlik dönemindeki kadın bireylerle yaptıkları çalışmada, kadın ergenlerin beden imajı ile benlik saygıları arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Kadın ergenlerin beden imajına memnuniyetleri arttıkça benlik saygılarının da arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların beden imajının benlik saygısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve buna göre beden imajı yüksek olan katılımcıların benlik saygılarının da yüksek olduğu, beden imajı düşük olan katılımcıların benlik saygılarının da düşük olduğu saptanmıştır. Haspolat ve Kağan'ın (2017, s.147) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada; beden imajı, sosyal fobi ve benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde negatif ilişkinin olduğu saptanmıştır. Aygün'ün (2021, s.35-41) çalışmasında, sosyal medya kullanımının bireylerin benlik saygısına ve beden imajına olumsuz etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ergenlik dönemindeki bireyler; bireysel, toplumsal ve evrensel

değerler fark edebilme, kimlik oluşturabilme çabası içerisinde olabilmekte ve bu bireysel, toplumsal ve evrensel değerlere sosyal medya platformları zarar verebilmektedir. Facebook, instagram, twitter gibi sosyal medya platformlarında takipçi sayısı yüksek fenomen olarak adlandırılan, büyük takipçi kitlelerine sahip kullanıcıların ergen bireyler üzerinde etkisinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu fenomenler hayatları mükemmel olmasa bile sosyal medya platformlarında mükemmeliş gibi göstermektedirler. Bunu dışarıdan izleyen ergen bireyler kendi hayatlarıyla, bedenleriyle kıyaslama yapmakta ve kendi bedenlerini algılamasına ve benlik saygısına zararlar verebilmektedir.

Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçların olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonucu ile farklılaşan sonuçlarda; Pınar'ın (2002, s.32-39) obez bireylerle yaptığı çalışmada, Üstündağ, Demir, Zengin ve Gül'ün (2007, s.524-526) stomalı hastalarla yaptıkları çalışmada, Gören'in (2016, s.65-67) plastik ve rekonstrüktif cerrahi hastalarıyla yaptığı çalışmada, beden imajına göre benlik saygısında istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Farklılaşan çalışmalar fiziksel hastalıkları olan bireylerle yapılmış olması ve örneklem aralığının daha dar olması nedeniyle mevcut çalışmadan farklılaştığı düşünülmektedir. Fiziksel hastalıklar yaşayan bireylerin beden imajı ve benlik saygısı olumsuz etkilendiği farklılaşan sonuçlara dayanarak söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ile benlik saygılarının demografik özelliklere (cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailenin gelir düzeyi, algılanan baba tutumu, algılanan anne tutumu ve algılanan beden imajı) göre farklılaşma düzeyi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Cinsiyet değişkenine göre, lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve cinsiyetlerine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların cinsiyete göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Kadın katılımcıların benlik saygı puan ortalaması erkek katılımcıların benlik saygısı puan ortalamasından daha yüksektir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden alınan puanın yüksekliği düşük benlik saygısını gösterdiği için erkek öğrencilerin benlik saygısının kadın öğrencilerin benlik saygısından daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeylerine göre benlik saygılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ailesinden yüksek düzeyde duygusal istismar algılayan lise öğrencilerinin benlik saygısının ailelerinden düşük düzeyde duygusal istismar algılayanların benlik saygısından daha düşüktür. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve cinsiyetin katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve sınıf düzeylerine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların sınıf düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında sınıf düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve sınıf düzeyinin katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve öğrenim gördükleri okul türüne göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların öğrenim gördükleri okul türüne göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı

olarak katılımcıların benlik saygısında öğrenim gördükleri okul türü açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve okul türünün katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve ailelerinin gelir düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların ailelerinin gelir düzeyine göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında ailelerinin gelir düzeyinin yüksekliği veya düşüklüğü açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve ailenin gelir düzeyi katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların algıladıkları baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında babalarından demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan baba tutumunun katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve algılanan baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların algıladıkları baba tutumuna göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna bağlı olarak katılımcıların benlik saygısında annelerinden demokratik tutum veya diğer tutumları algılamaları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan baba tutumunun katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin ailelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ve algıladıkları beden imajına göre benlik saygısı puan ortalamalarının değiştiği görülmektedir. Katılımcıların algıladıkları beden imajlarına göre benlik saygısı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Kendi bedenini

çok beğendiğini belirten katılımcıların benlik saygısının kendi bedenini beğenme konusunda kararsız olanlar ile kendi bedenini hiç beğenmeyenlere göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Aileden algılanan duygusal istismar düzeyi ve algılanan beden imajının katılımcıların benlik saygısı üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır. Bu konuda araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Okullarda psikolojik danışmanlık servisleri tarafından, duygusal istismara maruz kalan öğrenciler tespit edilebilir. Bu öğrencilere ve ailelerine sağaltıma yönelik danışmanlık hizmeti verilebilir ya da verilen merkezlere yönlendirilebilir.

- Ailelerin duygusal istismara karşı duyarlılığın artması için televizyon, gazete, radyo gibi iletişim araçları aracılığıyla duygusal istismarın zararları ile ilgili kamu spotu oluşturulabilir.

- Psikolojik danışmanlık servisleri tarafından benlik saygısıyla ilgili öğrencilerin ailelerine seminer eğitimleri düzenlenerek ailelerin çocuklarına olan saygı ve güvenlerini hissettirmeleri sağlanabilir.

- Ortaokuldan ortaöğretime geçişteki uyum haftalarında benlik saygısına yönelik müdahale programları gerçekleştirilebilir.

- Araştırmanın sonucuna göre, kadınların benlik saygısı erkeklerin benlik saygısından daha düşük çıkmıştır. Kadınlara yönelik eğitim sürecinde karşılaştıkları olumsuzlukları dengeleyecek eğitsel ve sosyal politikalar geliştirilebilir ve uygulanabilir. Bu politikaların sınıf içi etkileşimler ve yaşantılar yoluyla benlik saygısının şekillenmesine yönelik olmasına dikkat edilebilir.

- Beden imajının sağlıklı gelişebilmesi için aileler okul çağı çocuklarını okullardaki spor branşlarına yönlendirebilir. Spor kültürüyle tanışmalarının bedenlerindeki memnuniyet durumunu artıracakı düşünülmektedir.

- Sosyal medya platformlarında oluşturulan çoğu sahte olan hayatlar ergenlik dönemindeki bireylerin benlik saygısını ciddi derecede etkileyebilmektedir. Gençlerin sosyal medya platformları üzerinden paylaştığı fotoğraflar istediği düzeyde beğeni

almadığı zaman; bedenini kötü olduğunu, kendinin değersiz olduğunu düşünülebilir ve beden imajını olumsuz algılayabilir. Aileler çocuklarının; sağlıklı kişilik, sağlıklı benlik saygısı kazanabilmeleri için sosyal medya konusunda iyi yönlendirici olmalıdır. Aileler bu konuda birer dijital rehber olabilirler.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bundan sonraki araştırmalarda, ilgili değişkenlerin farklı coğrafi bölgelerde araştırılması ve kültürel farklılıkları ortaya koymaya yönelik sosyodemografik değişkenlere yer verilmesi önerilmektedir.

- Yapılan çalışma kamuya bağlı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören lise öğrencilerine uygulanmıştır. Yeni yapılacak olan araştırmalara özel kurumlarda dâhil edilip örneklem çeşitliliği artırılabilir.

- Araştırmada lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ölçeklerle tespit edilmeye çalışılmıştır. İleride yapılacak olan araştırmalarda yüz yüze görüşmeler yapılarak daha güvenilir sonuçlar elde edilebilir.

- Bu araştırmadaki demografik değişkenler; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailenin gelir düzeyi, algılanan baba tutumu, algılanan anne tutumu ve algılanan beden imajı değişkenlere göre incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak olan araştırmalarda; anne baba eğitim düzeyi, anne baba istismar öyküsü, anne baba kişilik bozukluğu değişkenleri de eklenerek incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adana, F., Arslantaş, A. ve Şahbaz, M. (2012). Lise öğrencilerinin benlik kavramlarını algılama biçimleri ve ilişkili faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(1), 9-28.
- Akcan, E. (2018) *Lise öğrencilerin benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, E., Çetin, G., İnanıcı, M.A., Polat, O., Sözen, M.Ş. ve Yavuz, F. (2005). İstanbul Üniversitesi adli tıp ders notları. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku* (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Altıok, H. Ö. Ek, N. ve Koruklu, N. (2010). Üniversite öğrencilerinin benlik saygı düzeyi ile ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 99-120.
- Arslan, G. (2015). Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ) geliştirme çalışması: ergenlerde psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 727-738.
- Atak, H. (2011). "Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3(1),163-213.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(3), 206-214.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi* (2.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, B. ve İşmen, E. (1996). Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8), 127-134.
- Aydoğan, S. ve Deniz, M. E. (2012). Son çocukluk döneminde benlik saygısı ve umut. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 97-106.
- Aygün, H. (2021). *Yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığı ile benlik saygısı ve beden imajı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Babington, L. M. ve Kelley, B. R. (2009). Self-esteem and risk behaviors of dominican adolescents. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 32(3), 31-144.
- Balat, G. U. ve Akman, B. (2004). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 83-175.

- Başkara, S.V. (2002). *Özsaygının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bayat, B. (2003). Bireylerin benlik algısı sistemi ve bu sistemin davranışları üzerindeki rolü. *Kamu- İş Dergisi*, 7(2), 2-11.
- Baybek, H. ve Yavuz, S. (2005). Muğla Üniversite öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *SBE Bahar Dergisi*, 14, 73-95.
- Baymur, F. (1990). *Genel psikoloji* (1.Basım).İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Bessenoff, G. (2006). Can the media affect us? social comparison, self-discrepancy, and the thin ideal. *Psychology of Women Quarterly*, 30(3), 239-251.
- Bilir, Ş., Arı, N., Dönmez N. B. ve Güneysu, S. (1999). 4-12 yaşları arasında 16100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. Konaç, E., Gürkaynak. İ., ve Egemen. A.(Ed). *Çocuk istismarı ve ihmali*, Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Böke, İ. (2018). *Spor yapan lise öğrencilerinin benlik saygısı, anksiyete düzeyi ve stresle başa çıkma becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Briere, J. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse Neglect*, 14(3), 357-364.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson J. G. ve Smailes, E. M. (1999). Cildhood abuse and neglect, specificity of effects on adolescent and young adult depression and suicidality. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 12-38.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cansız, C. (2019). *Ergenlerde algılanan duygusal istismarın kendine zarar verme ve riskli davranışlar ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Cengil, M. (2009). Hitit Üniversitesi ilahiyat fakültesi I. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(15), 77-102.
- Chao, R. C., Vidacovich, C. ve Green, K. E. (2017). Analysis of the Rosenberg Self-Esteem Scale with african americans. *Psychological Assessment*, 29(3), 329-342.
- Civelek, P. (2020). Çocuk gelişimi bölüm öğrencilerinin duygusal istismar düzey, algı ve görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(105), 277-295.
- Cotton, N. (1985). A developmental model of self-esteem regulation. *Direction in Psychiatry*, 5(4), 89-116.

- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı–psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmaklı, K. (1999). *Çocuk psikiyatrisinde aile ile çalışmak*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Çapar, B. (2008). *Farklı orta öğretim öğrencilerinde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çimen, E. (2019). *İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Çoşkun, Y. ve Kurnaz, A (2009). İlköğretim öğrencilerinin benlik saygısı ve akran baskısı düzeyi ilişkisi üzerine bir inceleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 112-129.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Delaplane, D. ve Delaplane, A. (1996). *Victims of Child Abuse; Domestic Violence; Elderly Abuse; Rape, Robbery. Assau: A Manual For Clergy and Congregations*. Diane Publishing.
- Demir, Ş. Ç. (2013). *Ergenlerde benlik saygısı ve dini başa çıkma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Demirkol, S. (2019). *Ergenlerin benlik saygısı ile algılanan aile tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Deniz, M. E., Akuysal S. ve Çelik, C. (2005). Kırsal alanlarda ve kent merkezinde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. Denizli: XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.
- Deveci, S. E. ve Açık, Y. (2003). Çocuk istismarı nedenlerinin incelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 12(4), 12-28.
- Dinleyici, M. ve Dağlı, F. Ş. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 19-24.
- Dokuyan, M. (2015). *12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne- baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Efiliti, E. ve Çıkılı, Y. (2017). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin benlik saygısı ile mesleki benlik saygısının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 99-114.
- Erdem, M. ve Taşçı, N. (2003). Tüberküloz hastalarında benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesi. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 51(2), 171-176.

- Ergün, K. (2020). *Pozitif psikoloji penceresinden ergenlerde benlik saygısının yeme bozukluğu ve metabolik sendrom ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Eriş, Y. Ve İkiz, F. E. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Kişisel Değişkenlerin Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 8(6), 179-193.
- Erkman, F. (1990). Duygusal ezim. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 1(1), 23-247.
- Erözkan, A. (2009). The predictors of loneliness in sdolescents. *Rlementary Rducation Online*, 8(3), 809-819.
- Finkelhor, D. ve Korbin, J. (1988). Child abuse as an international issue. *Child Abuse and Neglect*, 2(1), 3-23.
- Gençtan, E. (1991). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Geçkil, E. ve Dünder, Ö. (2011). Turkish adolescent health risk behaviors and self-esteem. *Social Behavior and Personality*, 39, 219–227.
- Germain, R. ve Sandoval, J. (2002). Child maltreatment. J. Sandoval (Ed.), *Handbook of Crisis Counseling Intervention and Prevention in the Schools*, 37-161.
- Göğayaz, S. (2001). *Ergenlerde öğretmenlerine yönelik duygusal istismar algısının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gökler, R. (2006). Eğitimde çocuk istismarı ve ihmaline genel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 47-76.
- Gören, Y. G. (2016). Plastik ve rekonstrüktif cerrahi hastalarında ameliyat öncesi ve sonrası dönemde beden imajı ve benlik saygısının değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 61-73.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*. 26, 697–714.
- Gözaydın, Z. (2017). *Lise çağı ergenlerde benlik saygısı ile öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Graham, B. ve Levendosky, A. (1997). The social functioning of preschool-age children whose mothers are emotionally and physically abused. *Paper Presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development*, 1(1), 3-6.
- Gündoğdu, H. (2019). *Okul spor takımlarında olan ve olmayan 12-14 yaş arası kız çocuklarının özgüven ve benlik saygısı değerlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Güney, M. (1998). Ergenlik dönemi depresyonları. *Psikiyatri Dünyası Dergisi*, 2(2), 41-44.
- Gürses, İ. (2010). *Dindarlık ve kişilik*. Bursa: Emin Yayınları.
- Gürsoy, F. (2006). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin benlik tasarım düzeyleri ile kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 183-190.
- Hamarman, S. ve Bernet, W. (2000). Evaluating and reporting emotional abuse in children: parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making. *Journal of the American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 39(7), 928-930.
- Hart, S. N. ve Brassard, M. R. (1987). A major threat to children's mental health: *Psychological Maltreatment American Psychologist*, 42(2), 160-165.
- Hart, S. N. ve Brassard, M. R. (1991). Psychological maltreatment: Progress achieved. *Development and Psychopathology*, 3(1), 61-70.
- Hart, S. N., Binggeli, N. J. ve Brassard, M. R. (1998). Evidence for the effects of psychological maltreatment. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 27-58.
- Hart, S. N., Germain., Robert, B. ve Brassard, M. R. (1987). The challenge: To better understand and combat psychological maltreatment of children and youth. *Psychological Maltreatment of Children and Youth*, 3-24.
- Haskett, M. E., Stelter, R., Proffit, K. ve Nice, R. (2012). Parent emotional expressiveness and children's self-regulation: Associations with abused children's school functioning. *Child Abuse and Neglect*, 36(4), 296-307.
- Haspolat, N. K. ve Kağan, M. (2017). Sosyal fobinin yordayıcıları olarak beden imajı ve benlik saygısı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 139-152.
- Heatherton, T. F. (2011). Neuroscience of self and self-regulation. *Annual Review of Psychology*, 62, 363-390.
- Heinz, K. (1971). *Theanalysis of The Self*. New York: International University Press.
- Henderson-King, E. ve Henderson-King, D. (1997). Media effects on women's body esteem: Social and individual difference factors. *Journal of Applied Social Psychology*, 27(5), 399-417.
- Hürler, Ş. (2018). *Üniversite öğrencilerinin duygusal istismara ilişkin algılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs.
- Iwaniec, D. (2006). *The Emotionally Abused and Neglected Child: Identification, Assessment and Intervention: A Practice Handbook*. England: John Wiley and Sons.

- Joiner, G. ve Kashubeck, S. (1996). Acculturation, body image, self-esteem, and eating-disorder symptomatology in adolescent mexican american women. *Psychology of Women Quarterly*, 20(3).
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D. ve Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child, Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-1222.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. Ş. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-143.
- Karabulut, A. (2019). *Annesi çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ve ayrılık anksiyetesi düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Karakuş, Ç. (2017). *Lise öğrencilerinde psikolojik savunmalar açısından narsisizm ve benlik saygısının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, F. ve Orbak, Z. (2002). Ergenlerde beslenme. *Sendrom Aylık Aktüel Tıp Dergisi*, 1(1) 90-96.
- Kariman, İ. (2005). Karadeniz teknik üniversitesi. Trabzon sağlık yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 24-31.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kavaklı, A., Pek, H. ve Bahçecik, N. (1995). *Çocuk hastalıkları hemşireliği*. Alendar Ofset.
- Kayaalp, İ. ve Gündüz, B. (2018). Ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48(1), 514-536.
- Kılıçlar, M. (2018). *Cinsel doyum ile beden imajı ve benlik saygısı arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul. 35-37.
- Kınık, E. (2000). Adolesan dönemde fiziksel büyüme ve cinsel gelişme. *Katkı Pediatri Dergisi*, 21(6), 720-740.
- Kircaburun, K., Griffiths, M. D. ve Billieux, J. (2019). Childhood emotional maltreatment and problematic social media use among adolescents: the mediating role of body image dissatisfaction. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 18(6), 1-12.

- Koçak, E. (2008). *Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kohut. ve Heinz. (1971). *Theanalysis of the Self*. New York: International University Press.
- Korkmaz, M. (1996). *Yetişkin örneklem için bir Benlik Saygısı Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Korkmazlar, Ü., Engin, P. ve Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye’de Çocuk İstismar ve Aile İçi Şiddet Araştırması, UNICEF Raporu, Ankara.
- Köknel, Ö. (1987). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. 63.
- Köse, D. (2019). *Anne baba tutumlarının, çocukta benlik saygısı ve empati gelişimi ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Yayınları. 69.
- Kurtuldu, P. S. (2007). *İlköğretim okulu yöneticilerinin özgüven düzeyleri ile liderlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kutlu, M. ve Soğukpınar, E. (2015). Rehber öğretmenlerin benlik saygısı ile mesleki benlik saygısı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 84-101.
- Margarițoiu, A. ve Eftimie, S. (2012). Abused children's self-esteem. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 4580-4584.
- Mcgee, R. A., Wolfe, D. A. ve Wilson, S. K. (1997). Multiple maltreatment experiences and adolescent behaviour problems: Adolescents perspectives. *Development and Psychopathology*, 9(1), 131-149.
- Moran, P. M., Bifulco, A., Ball, C., Jacobs, C. ve Benaim, K. (2002). Exploring psychological abuse in childhood: I. developing a New interview scale. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 66(3), 164-213.
- Morsünbül, Ü. (2015). The effect of identity development, self-esteem, low self-control and gender on aggression in adolescence and emerging adulthood. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(61), 99-111.
- Mraovichll, A. ve Wilson, J. (1999). Patterns of child abuse and neglect associated with chronological age of Children living in midwestern country. *Child Abuse Neglect*, 23(9), 899-903.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E. ve Harbison, G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: a community study. *Child Abuse, Neglect*, 20(1), 7-21.

- Nebioğulları, B. (2019). *Çalışan çalışmayan annelerin ebeveynlik özyeterlilik algıları ile 11-13 yaş çocuklarının algıladığı anne tutumu ve benlik saygısı arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Newman, B. ve Newman, P. (1986). *Adolescent Development*. London: Bell And Howell Company.
- O'Hagan, K. (2006). *Identifying emotional and psychological abuse: a Guide For Childcare Professionals*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Oğuz, N. (2016). *Genç yetişkinlerde anne baba tutumu, anksiyete ve benlik saygısı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Oktan, V. ve Şahin, M. (2010). Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 543-556.
- Ödemiş, M. H. (2020). *Ergenlerde aileden algılanan duygusal istismar ile risk alma davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn kabul ret teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Öngen, D. (2002). Ergenlerde sorunlarla başa çıkma davranışları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27(125), 54-61.
- Örgün, K. S. (2000). *Anne baba tutumları ile 8.sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Öz, R., Yılmaz, H. B. ve Akçay, N. (2009). Tip 1 diyabetli çocuklarda benlik saygısını etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 308.
- Özbey, H. (2019). *Lise öğrencilerinde beden algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Akşehir ilçesi örnekleme)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Selçuk Üniversitesi Psikiyatri ve Nöroloji Dergisi*, 3(7), 4-9.
- Özşaker, M., Canpolat, M. ve Yıldız, L. (2011). Beden eğitimi öğretmen adaylarının epistemolojik inançları ve benlik saygıları arasındaki ilişki. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 157-162.
- Öztep, İ. C. (2010). *Duygusal istismar algılayan ve algılamayan ergenlerin kaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Paavilainen, E. ve Tarkka, M. T. (2003). Definition and identification of child abuse by fin public health nurses. *Public Health Nurs*, 20(1), 49-55.

- Parlaz, A. E., Tekgöl, N., Karademirci, E. ve Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 3(4), 10-17.
- Paul, E. ve Eckenrode, J. (2015). Childhood psychological maltreatment subtypes and adolescent depressive symptoms. *Child Abuse and Neglect*, 47, 38-47.
- Pınar, R. (2002). Obezlerde depresyon, benlik saygısı ve beden imajı: karşılaştırmalı bir çalışma. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 30-42.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2006). *Dövme beni*. İstanbul: Elma Basım.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2015). *Şiddet*. Ankara: 1. Basım Seçkin Yayıncılık.
- Riggio, R. E. B. ve Throckmorton-Depaola, S. (1990). Social skills and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 11(8), 799-804.
- Royse, D. (2015). *Emotional Abuse of Children*. New York: Routledge.
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). *Acceptance and Commitment Therapy*. Measures package, 61(52), 18.
- Sağır, M. ve Gözler A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Sandalcı, F.(1999). *Çocuğa Yönelik Fiziksel, Duygusal ve Cinsel İstismar*. Ankara: Seminer Notları. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, 37.
- Sarıkaya, A. (2015). *14-18 Yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Savi, F. (1999). *Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı Düzeyi arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Scannapieco, M. ve Connell-Carrick, K. (2005). *Understanding Child Maltreatment an Ecological and Developmental Perspective*. United States: Oxford University Press.
- Seyhan, D. ve Zincir, H. (2009). Tutuklu hükümlü gençlerin benlik saygısı Düzeyleri ile aile özelliklerinin incelenmesi ve aralarındaki korelasyonun belirlenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 11(5), 7-24.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. ve Stanton, G. C. (1976). Self-concept: validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407-441.

- Sheckter, M. E. (2000). *Risk and protective factors for adolescent substance use*. Canada: National Library.
- Sheffield, J., Tse, K. ve Sofronoff, K. (2005). A comparison of body image dissatisfaction and eating disturbance among australian and hong kong women. *European Eating Disorders Review*, 13(2), 112-124.
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (S. Sevim, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Süzer, S. (2019). *Çocukluk travması yaşamış ergen ve genç erişkinlerde anhedoni (zevk alamama) ve benlik saygısı ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- Şahin, F. (2008). *Fiziksel istismar*. Çetin, F., Coşkun, A., İşeri, E., Miral, S., Motavallı, N., Pehlivantürk, B., Türkbay, T., Uslu, R., ve Ünal F. (Ed.), Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı içinde. Ankara: Basım Yayın.
- Şahin, B. (2019). *Benlik saygısı, stresle başa çıkma tarzları ve psikolojik iyi oluş: bir model denemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tahiroğlu, A. Y., Avcı, A. ve Çekin, N. (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(1), 1-7.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali. Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.
- Tanrıverdi, D., Savaş, E., Gönüllüoğlu, N., Kurdal, E. ve Balık, G. (2011). Lise öğrencilerinin yeme tutumları, yeme davranışları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Gaziantep Tıp Dergisi*, 17(1), 33-39
- Temel, F. ve Aksoy, A. (2001). *Ergen ve gelişimi* (4.Basım) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1995). *Çocuğun ana babası tarafından fiziksel istismarı ve ihmali* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Theoklitou, D., Kabitsis, N. ve Kabitsi, A. (2012). Physical and emotional abuse of primary school children by teachers. *Child Abuse and Neglect*, 36(1), 64-70.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni Dergisi*, 3(4), 70-80.

- Tsaousis, I. (2016). The relationship of self-esteem to bullying perpetration and peer victimization among schoolchildren and adolescents: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior*, 31, 86-199.
- Tunca, A. (2016). *Anne babaların evlilik uyumu ile ergenlerdeki benlik saygısı arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Turhan, E., Songün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal psikoloji* (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. (3).
- Tutar, H., Altınöz, M. ve Çakıroğlu, D. (2009). İş görenlerin kendilik algılarının bireysel özellikler bakımından değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 490-496.
- Uzun, Ş. (2002). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- UNICEF. (2008). *Progress for Children: a report card on maternal mortality*. 7.
- Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 9-18.
- Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2(8), 85-92.
- Ünal, S. (2007). *Atılganlık becerileri eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Üstündağ, H., Demir, N., Zengin, N. ve Gül, A. (2007). Stomalı hastalarda beden imajı ve benlik saygısı. *İstanbul Üniversitesi Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 27, 524-526.
- Vandervelde, C. D. (1985). Body images of oneself and of others: developmental and clinical significance. *The American Journal of Psychiatry*, 142(5), 526-531.
- World Health Organization. (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*. <http://apps.who.int/iris/handle/10665/65900> adresinden edinilmiştir.
- World Health Organization. (2009). *WHO Global Database on Vitamin A Deficiency*. Geneva, 8, 11-28.
- Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Yaşar, F. S. (2009). *Beden eğitimi öğretmenlerinin sporcu öğrenciler üzerindeki duygusal istismar davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuğunuzun ilk altı yılı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-baba ve çocuk* (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yenibaş, R. ve Şirin, A. (2007). *Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldız, M. ve Çapar, B. (2010). Orta öğretim öğrencilerinde benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 10-30.
- Yılmaz, K. (2018). *Anne baba tutumlarının ergenlerde benlik saygısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yorulmaz, F., Aktürk, Z., Dağdeviren, N. ve Dalkılıç, A. (2002). Smoking among adolescents: Relation to school success socioeconomic status, nutrition and self-esteem. *Swiss Med Wkly*, 132(3132), 54-449.
- Yörükoğlu, A. (1987). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 38.
- Yücel, Y. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Yüksekkaya, S. (1995). *Üniversite öğrencilerinde benlik saygısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yvonne, V., Straus, M., Gelles, J. R. ve Harrop, W. J. (1991). Verbel aggression by parents and psychological problems of children. *Child Abuse And Neglect*, 15(3), 132-133.
- Zigler, E. ve Hall, N. W. (1997). Physical child abuse in America: New York: Past, present and future. D. İçchetti ve V. K. Carlson, (Ed.), *Child maltreatment: Theory and Research On the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect*, University Press. 38-75.

EKLER

EK-A

EBEVEYN BİLGİLENDİRME/ GÖNÜLLÜ ONAMI

Sayın Veli ve Değerli Katılımcı,

Bu çalışma “Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeylerine Göre Benlik Saygılarının İncelenmesi” amacıyla Dr. Öğretim Üyesi Ekrem Sedat Şahin danışmanlığında, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bölümü öğrencisi Ünal Önal tarafından yapılması planlanmıştır. Bu çalışmada çocuğunuzun/ katılımcının doldurmasını istediğim bazı ölçekler verilecektir. Çocuğunuzun araştırmama katılması sizin ve çocuğunuzun kabul etmesine bağlıdır. Araştırma süresince istediği zaman çocuğunuz araştırmayı reddedebilir veya araştırmadan çekilebilir. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına çocuğunuz sahiptir. İstemediği sorulara cevap vermeme hakkına sahiptir. Her üç durumda da hiçbir yaptırıma ve hak kaybına maruz kalmayacağınızı bildirmek isterim. Ayrıca yapılacak olan çalışmada / araştırmada “Kişisel Verilerin Korunması Kanununun” ilgili maddeleri dikkate alınacağını sizin ve çocuğunuzun ortaya koyacağı bilgilerin gizli tutulacağını belirtmek isteriz.

Ebeveyn Bilgilendirme/ Gönüllüm Onamı

Yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırmaya ilişkin bilgilendirme bölümünü okudum ve aşağıda imzası olan ilgili tarafından önce sözlü sonra yazılı olarak bilgilendirildim. Katılmam istenen/çocuğumun katılması için çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı/ çocuğumun rızası olduğunu ve istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilirim ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Bu koşullarda; 1) Söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı (çocuğumun/vasimin bu çalışmaya katılmasını) kabul ediyorum. 2)Gerek duyulursa kişisel bilgilerime mevzuatta belirtilen kişi/kurum/kuruluşların erişebilmesine, 3)Verdiğiniz bilgiler tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz nedir?
☐ Kadın
☐ Erkek
2. Öğrenim düzeyiniz nedir?
☐ 9. Sınıf
☐ 10. Sınıf
☐ 11. Sınıf
☐ 12. Sınıf
3. Öğrenim gördüğünüz okul türü nedir?
☐ Anadolu Lisesi
☐ Anadolu İmam Hatip Lisesi
☐ Fen Lisesi
☐ Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi
4. Ailenizin gelir durumu aşağıdakilerden hangisine uygundur?
☐ 3500 TL ve daha az
☐ 3501-4500 TL arası
☐ 4501-5500 TL arası
☐ 5501-6500 TL arası
☐ 6501-7500 TL arası
☐ 7501 TL ve üzeri
5. Annenizin (anne yerine geçen kişinin) size karşı tutumu nasıldır?
☐ Demokratik/ anlayışlı
☐ Diğer (koruyucu, ilgisiz ve baskıcı)
6. Babanızın (baba yerine geçen kişinin) size karşı tutumu nasıldır?
☐ Demokratik/ anlayışlı
☐ Diğer (koruyucu, ilgisiz ve baskıcı)
7. Beden özelliklerinizi ne ölçüde beğeniyorsunuz?(Saçlar, yüz rengi, burun, eller, enerji düzeyi, iştah, kas kuvveti vb.)
☐ Hiç beğenmiyorum
☐ Kararsızım
☐ Çok beğeniyorum

ROSENBERG BENLİK SAYGISI

Sizin için uygun olanı seçiniz.

1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

7) Genel olarak kendimden memnunum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

PSİKOLOJİK İSTİSMAR ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki cümleleri anne veya babanızın size karşı göstermiş olduğu tepkileri göz önünde bulundurarak cevaplamanızı istiyoruz. Örneğin "Annem veya babam sırlarımı başkalarına söylemekle beni tehdit ederdi." X 4 3 2 1 Annem veya babam....	Hemen hemen Her Zaman	Sık sık	Nadiren	Hemen hemen Hiçbir Zaman
1. Sırlarımı başkalarına söylemekle beni tehdit ederdi.	4	3	2	1
3. Sorunların çözümünde düşüncelerime önem vermezdi.	4	3	2	1
5. Aile kararlarında fikrimi sormazdı.	4	3	2	1
6. Benimle sıcak bir ses tonuyla konuşurdu.	4	3	2	1
8. Beni terk etmekle tehdit ederdi.	4	3	2	1
10. Evlatlık vermekle beni tehdit ederdi.	4	3	2	1
14. Beni diğer insanların yanında küçük düşürürdü.	4	3	2	1
15. Çevreme, arkadaşlarıma karşı saldırgan davranışlarımı ödüllendirirdi.	4	3	2	1
18. "Sen ne işe yararsın" diyerek aşağılardı.	4	3	2	1
19. Yasal olmayan şeyler yapmam için beni desteklerdi	4	3	2	1
20. Benim sosyal faaliyetlere katılmamı istemezdi.	4	3	2	1
22. Konuştuğumda beni dikkatlice dinlerdi.	4	3	2	1
23. Okul faaliyet ve gezilerine katılmamı engellerdi.	4	3	2	1
24. Yasal olmayan şeyler yaptığımı görürdüm.	4	3	2	1
26. Herhangi bir neden yokken okulu asmama veya okula gitmememe izin verirdi.	4	3	2	1

EK-E

Ünal Önal

8 Ara 2020 16:50

Merhaba **Gökmen** hocam,

Ben Ünal Önal. İstanbul Gelişim Üniversitesi Klinik Psikoloji yüksek lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam olan "Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Duygusal İstismar ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişki Düzeylerinin İncelenmesi"nde kullanmak için lise öğrenci örnekleme uygulamak üzere geliştirmiş olduğunuz "Ergenler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği Kısa Formu"nu uygulamak istiyorum. Eğer izniniz olursa ölçeği ve puanlamasını sizden rica ediyorum.

Sağlıklı günler dilerim.

Gökmen Arslan

9 Ara 2020 13:14

Alıcı: ben

İngilizce > Türkçe İletiyi çevir

İngilizce için kapat x

Merhaba,

Ölçeklere kişisel web adresimden erişebilirsiniz.

Selamlar

Gökmen Arslan, Associate Professor
Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Turkey
International Network on Personal Meaning, Toronto, Ontario, Canada
"Meaning is all we have; the relationship is all we need."
Associate Editor: [Journal of Positive School Psychology](#)
Statistical Consultant: [The Educational and Developmental Psychologist](#)

Ünal Önal

11 Ara 2020 Cum 22:52

Alıcı: fusunc

----- Forwarded message -----

Gönderen: Ünal Önal

Date: 8 Ara 2020 Sal, 16:50

Subject: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği İzni

Merhaba Fusun hocam,

Ben Ünal Önal. İstanbul Gelişim Üniversitesi Klinik Psikoloji yüksek lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam olan "Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişki Düzeylerinin İncelenmesi"nde kullanmak için lise öğrenci örnekleme uygulamak üzere Türkçe'ye uyarlanmış olduğunuz "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği"ni uygulamak istiyorum. Eğer izni verirsiniz ölçeği ve puanlamasını sizden rica ediyorum. Geri dönüş alamadığım için sizlere tekrardan mail göndermek istedim. Affınıza sığınıyorum. Geri dönüş yaparsanız çok mutlu olurum.

Sağlıklı günler dilerim.

Virüs bulunmuyor. }

fusunc

12 Ara 2020 Cmt 20:02

Ölçeği ve değerlendirme formunu cc'deki adrssten temin ederek kullanabilirsiniz. Galaxy cihazımdan gönderildi ----- Orijinal mesaj ----- Kimden: Ünal Önal

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ: 30.06.2021
TOPLANTI SAYISI: 2021-23

KARAR NO: 2021-23-26: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji tezli yüksek lisans programı 190624035 numaralı Ünal ÖNAL' ın "Lise Öğrencilerinin Ailelerinden Algıladıkları Duygusal İstismar Düzeylerine Göre Benlik Saygıları" konulu çalışması hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 17.03.2021 tarih ve 2021-09 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.